

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Η

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Βιβλίο εκπαιδευτικού

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

F. CHOPIN
(ΠΡΟΣΤΗΧΙΛΛΟΣ)
OPUS 69 N° 2

Μουσική
Βιβλίο Εκπαιδευτικού

Γ' Γυμνασίου

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μαρία Δημητρακοπούλου Μαγδαληνή Τζένου Πολύβιος Ανδρούτσος

Μουσική

Βιβλίο Εκπαιδευτικού

Γ' Γυμνασίου

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ:	Μαρία Δημητρακοπούλου , Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης Μαγδαληνή Τζένου , Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης Πολύβιος Ανδρούτσος , Μουσικοπαιδαγωγός
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ:	Σμαράγδα Στάμου , Επίκουρη Καθηγήτρια Παν/μίου Μακεδονίας Αγγελική Χαμακιώτη , Σχολική Σύμβουλος Γεωργία Δημητρίου , Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:	Μαρία Τζουανάκη , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης
ΕΞΩΦΥΛΟ:	Δημήτρης Αληθινός , Ζωγράφος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ:	Αθανάσιος Παπαζαρής , Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ:	Βιολέττα Κωτσόγιαννη , Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:	Εκδοτικός Οργανισμός LIBANΗ ΑΒΕ

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:

«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Γ. Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ. για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Τύπας

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Οικονόμου

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	6
Το ταξίδι της μουσικής στον 20ό αι.	15
Μουσικοί πειραματισμοί και ανατροπές	17
Η μουσική πρωτοπορία στην Ελλάδα του 20ού αι.	21
Εικόνα και Ήχος	24
Εικαστικά και μουσική... μουσική και εικαστικά	26
Μουσική και κινηματογράφος	27
Μουσική και διαφήμιση	29
Από το γκόσπελ στο ροκ	31
Και εγένετο... το blues	33
All that Jazz!	35
Πέτρα που κυλάει δε χορταριάζει	38
Το φαινόμενο Beatles	40
Η ιστορία ενός τοίχου	43
Ελληνικές μουσικές ιστορίες	45
Η ελληνική μουσική του σήμερα και του χτες	47
Ρεμπέτικο και λαϊκό τραγούδι	48
Ελληνική τζαζ	51
Στις γειτονιές του ελληνικού τραγουδιού	53
Οδός Μάνου Χατζιδάκι	55
Άξιον εστί το φως	56
Η «επιστροφή στις ρίζες» του Γ. Μαρκόπουλου	58
Η... γειτονιά του Σταύρου Ξαρχάκου	60
Ο δρόμος του Μάνου Λοϊζου	61
Για τη μικρή Ελλάδα του Δ. Σαββόπουλου	62
Φόρμες αξιολόγησης	65
Κατάλογος ηχητικών παραδειγμάτων	67
Βιβλιογραφία	75
Πηγές εικονιστικού υλικού	78

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών της Μουσικής, σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος είναι «η ανάπτυξη και η καλλιέργεια της ικανότητας για αισθητική απόλαυση κατά την ακρόαση, εκτέλεση και δημιουργία της μουσικής ως μία από τις εκδηλώσεις καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργικότητας του ανθρώπου».

Οι στόχοι του Προγράμματος Σπουδών της Μουσικής είναι:

- Να αναπτύξει την ικανότητα στη λύση προβλημάτων, στην κριτική σκέψη και στη λήψη αποφάσεων μέσω των εμπειριών με τη μουσική.
- Να αναπτύξει τη βασική εκπαίδευση στη μουσική, συμπεριλαμβανομένων της ακρόασης, του τραγουδιού ή/και του παιξίματος οργάνων, της μουσικής ανάγνωσης και γραφής της μουσικής.
- Να αναπτύξει μια θετική στάση απέναντι στη μουσική.
- Να αναπτύξει μια εκτίμηση της μουσικής και τη σημασία της στον πολιτισμό μας και στους άλλους πολιτισμούς μέσω της συμμετοχής και της κριτικής σκέψης.
- Να συμβάλει στη γενική ανάπτυξη του μαθητή.

Επομένως, το πρόγραμμα σπουδών της μουσικής διαιρείται σε τέσσερις σημαντικές περιοχές που παρέχουν εμπειρίες που θα είναι σημαντικές στο μαθητή και που θα τον οδηγήσει στα παρακάτω:

- Μουσική συμμετοχή (εμπειρία στη δημιουργία, την ακρόαση και την εκτέλεση)
- Μουσική συνειδητοποίηση (εμπειρία να εκτιμήσει τη συμβολή των μουσικών του παρελθόντος και του παρόντος στο πλαίσιο διαφόρων πολιτισμών)
- Μουσική κατανόηση (εμπειρία στην κατανόηση των μουσικών εννοιών)
- Μουσική τεχνολογία (εμπειρία στη χρησιμοποίηση και την εφαρμογή των τεχνολογιών)

Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος της μουσικής συνάδει, στη δομή και στο περιεχόμενό του, με πολλές από τις νέες εξελίξεις-τάσεις στον τομέα της Μουσικής Παιδαγωγικής. Είναι πολύ κοντά στην τάση της πραξιακής φιλοσοφίας για τη μουσική εκπαίδευση, όπου δίνεται έμφαση στη μουσική πράξη και μουσική δημιουργία.

Η εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος, αποτελεί πρόκληση όχι μόνο για τη μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα αλλά και σε πολλές άλλες χώρες. Παράλληλα, αναδεικνύει και το γεγονός πως το να διδάσκει κανείς μουσική δεν είναι το ίδιο με το να διδάσκει «για» τη μουσική.

Για να εφαρμοστεί στην πράξη ένα τέτοιο απαιτητικό και καινοτόμο πρόγραμμα που εστιάζει κυρίως στην ενασχόληση των μαθητών με την ενεργή μουσική δημιουργία, χρειάζεται αρκετή δουλειά από τον εκπαιδευτικό αλλά και υποστήριξη στο έργο του.

Τα υλικά διδασκαλίας είναι σημαντικός παράγοντας για την επιτυχία και αποτελεσματική εφαρμογή του προγράμματος στο οποίο βασίζονται αλλά και υπηρετούν.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

- Στην αρχή της κάθε ενότητας παρατίθεται μια σελίδα εισαγωγική με τον τίτλο και τις λέξεις-κλειδιά της ενότητας.
- Οι ενότητες είναι ομαδοποιημένες κάτω από μια κεντρική ιδέα με βάση μια διάσταση του περιεχομένου τους (γεωγραφική, χρονολογική, μορφολογική κ.ά.).
- Στα επιμέρους κεφάλαια επιχειρούνται προσεγγίσεις που αφορούν θέματα ακρόασης, εξάσκησης, διάκρισης, μουσικής δημιουργίας, αξιολόγησης και αναφοράς εννοιών της θεωρίας της μουσικής.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

- Οι ασκήσεις έχουν δημιουργηθεί έτσι ώστε να ακολουθούν την πορεία του Βιβλίου Μαθητή, ακολουθώντας τους τρεις άξονες εκτέλεσης, μουσικής δημιουργίας και αξιολόγησης.
- Κατά την επιλογή των ηχητικών παραδειγμάτων έγινε προσπάθεια τα έργα να είναι όσο γίνεται πιο γνωστά αλλά και αντιπροσωπευτικά των διαφόρων ειδών μουσικής, καθώς επίσης και να βοηθούν στην επίτευξη των διδακτικών στόχων. Τα κομμάτια αυτά, συνήθως, δεν παρουσιάζονται ολόκληρα, αλλά έχουν επιλεγεί αποσπάσματα από μέρη τους, αφενός λόγω του γενικά περιορισμένου χρόνου του μαθήματος της μουσικής και αφετέρου λόγω του ότι οι μαθητές εστιάζουν την προσοχή τους σε ηχητικά παραδείγματα για λίγο χρόνο.
- Στο τέλος κάθε ενότητας υπάρχει μια σελίδα ανακεφαλαίωσης-ανατροφοδότησης και επισήμανσης των κυριότερων σημείων της. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως φόρμα επαναληπτικής αξιολόγησης, ως επαναληπτική άσκηση για το σπίτι ή κατά τη διάρκεια της διδακτικής ώρας.
- Ο καθηγητής μπορεί να επιλέξει να λυθεί ένας αριθμός ασκήσεων και όχι όλες, στην περίπτωση έλλειψης χρόνου.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

- Το Βιβλίο Εκπαιδευτικού στην αρχή κάθε ενότητας παραθέτει τη σύνδεση με τους άξονες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών στους οποίους αναφέρεται η ενότητα, τους επιμέρους στόχους, τα επιθυμητά αποτελέσματα και τις θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες, που περιέχονται σε αυτήν.
- Σε κάθε κεφάλαιο υπάρχει αρχικά η προτεινόμενη διδακτική ώρα που απαιτείται για τη διδασκαλία του, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορεί κάποιο κεφάλαιο να συμπυκνωθεί ή να διευρυνθεί ανάλογα με τις δυνατότητες και τα ειδικά ενδιαφέροντα των μαθητών, αλλά και τα χρονικά περιθώρια της σχολικής χρονιάς.

- Στη συνέχεια προτείνονται τα μέσα και τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν σε κάθε διδασκαλική ώρα από τον καθηγητή και τους μαθητές.
- Στις περιπτώσεις που αναφέρονται μουσικά όργανα αυτά θα μπορούσαν να είναι: μουσικά όργανα (μεταλλόφωνα, φλογέρες, αρμόνια, διάφορα κρουστά κ.ά.), μουσικά όργανα από άχρηστα υλικά κατασκευασμένα από τους ίδιους τους μαθητές (κουτιά με σπόρους, σείστρα από πλαστικά καπάκια, κομμάτια ξύλου, μεταλλικά μπολ, κουτάλια, σακούλες νάιλον κ.ά.), ηχογόνα αντικείμενα της τάξης (μολύβια, κασετίνες, το ξύλινο και το σιδερένιο μέρος του θρανίου, σιδερένια ντουλάπα τάξης, η πόρτα, μολύβια που χτυπούν στο τετράδιο κ.ά.), ή το ίδιο το σώμα των μαθητών με ηχηρές κινήσεις: παλαμάκια, στράκες-χτύπημα με τα δάχτυλα (δηλαδή τρίψιμο του αντίχειρα με το μέσο), χτύπημα στους μηρούς, χτύπημα των ποδιών, ήχοι από το στόμα κ.ά.
- Τα μέσα που τουλάχιστον πρέπει να έχει στη διάθεσή του ο καθηγητής είναι ένα CD player και ένα μελωδικό όργανο. Όπου δεν υπάρχει μελωδικό όργανο ο καθηγητής μπορεί να διαβάσει και να τραγουδήσει την παρτιτούρα της εκάστοτε άσκησης.
- Στις περιπτώσεις που αναφέρονται παραδείγματα από το *Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων*, παρατίθεται ο αριθμός της σελίδας. Δίνεται με αυτόν τον τρόπο η δυνατότητα στον καθηγητή να χρησιμοποιήσει επιπρόσθετα και κάποιες από τις ιδέες που προτείνονται σε αυτό, εφόσον υπάρχει χρόνος.
- Στη συνέχεια αναλύεται η διαδικασία κατά τη διάρκεια της διδασκαλικής ώρας.
- Σε ξεχωριστή παράγραφο αναφέρεται ο τρόπος αξιολόγησης κάθε φορά. Η αξιολόγηση θα πρέπει να γίνεται με πολλούς τρόπους, για να αποκτήσει ο καθηγητής όσο καλύτερα γίνεται την εικόνα της τάξης. Σε κάποιες περιπτώσεις προβλέπεται φόρμα αξιολόγησης. Αυτές οι φόρμες υπάρχουν στις τελευταίες σελίδες του Βιβλίου Εκπαιδευτικού, από όπου μπορούν να αναπαράγονται (σε φωτοτυπίες), όταν είναι απαραίτητο. Δεν αξιολογείται το αποτέλεσμα της προσπάθειας των μαθητών στις δεξιότητες εκτέλεσης, αλλά ο βαθμός συμμετοχής τους. Στον αυτοσχεδιασμό, όπου αναφέρεται, επίσης αξιολογείται η δημιουργικότητα, η συνεργασία και ο συντονισμός της ομάδας. Μαζί με τις φόρμες αξιολόγησης υπάρχει και ένας πίνακας περιγραφικής αξιολόγησης της τάξης για τον καθηγητή. Σημειώνοντας με κλίμακα 1: *χρειάζεται προσπάθεια*, 2: *μέτρια*, 3: *άριστα*, την πορεία του κάθε μαθητή σε κάθε διδασκαλική ώρα και σε κάθε άξονα αξιολόγησης, θα μπορεί να έχει καλύτερη εικόνα του κάθε μαθητή και της τάξης γενικότερα. Συνιστάται να αναπαραχθεί η φόρμα σε φωτοτυπίες (ανάλογα με τον αριθμό των τμημάτων που διδάσκει ο καθηγητής), για να συμπληρώνεται κατά τη διάρκεια της διδασκαλικής ώρας μέσα από την παρατήρηση της διδασκαλικής διαδικασίας.
- Καλό θα ήταν στις ασκήσεις που αναφέρονται στη μουσική εκτέλεση να ηχογραφείται το αποτέλεσμα και να αξιολογείται από τους ίδιους τους μαθητές.
- Σε επόμενη παράγραφο, αναφέρονται εναλλακτικές προτάσεις και προεκτάσεις για διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης της διδασκαλίας.
- Στο τέλος υπάρχουν οι λύσεις των ασκήσεων για τη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού. Δε δίνονται απαντήσεις στις ασκήσεις που αφορούν τη μουσική εκτέλεση και δημιουργία, για ευνόητους λόγους. Ακολουθεί επίσης και ο κατάλογος των ηχητικών παραδειγμάτων που χρησιμοποιούνται στο Τετράδιο Εργασιών. Υπάρχουν, τέλος, η Βι-

- βλιογραφία, οι διάφορες πηγές και οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις στο διαδίκτυο, που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη συγγραφή του παρόντος διδακτικού πακέτου.
- Το Βιβλίο Εκπαιδευτικού επομένως, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως οδηγός και ως ευρύτερο βιβλίο αναφοράς, δίνοντας στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να προσαρμόσει το μάθημα στις ιδιαιτερότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, χωρίς όμως παράλληλα να είναι δεσμευτικό.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ

Οι βασικοί άξονες γενικών μαθησιακών στόχων για το μάθημα της μουσικής είναι τρεις:

- Οι δεξιότητες εκτέλεσης (έλεγχος ήχων μέσω τραγουδιού και παιξίματος οργάνου),
- Οι δραστηριότητες μουσικής δημιουργίας (δημιουργία και ανάπτυξη μουσικών ιδεών) και
- Οι δεξιότητες αξιολόγησης (ανταπόκριση και αναθεώρηση της εργασίας των μαθητών, ακρόαση και εφαρμογή της γνώσης και της κατανόησης).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Σύμφωνα με τη φιλοσοφία της διαθεματικής προσέγγισης της μάθησης, η γνώση διδάσκεται σε ενιαιοποιημένη μορφή, συνδέεται με τις εμπειρίες των μαθητών και προσεγγίζεται με διερευνητικές μεθόδους.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η γνώση να είναι ολοκληρωμένη και όχι αποσπασματική, να γίνεται κατανοητή και ενδιαφέρουσα, να οικοδομείται σταδιακά από τους ίδιους τους μαθητές και να διατηρείται σε βάθος χρόνου. Στα νέα προγράμματα σπουδών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, η ανάπτυξη δεξιοτήτων συνεργασίας και συλλογικότητας αποτελεί βασική επιδίωξη.

Μια ιδιαίτερα πρόσφορη μέθοδος, που μπορεί με επιτυχία να υπηρετήσει τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, είναι αυτή της συνεργατικής ομαδικής εργασίας. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση δημιουργείται θετική αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών της ομάδας, άμεση προσωπική επικοινωνία, συλλογική ευθύνη για το άτομο και εξάσκηση στη συλλογική εργασία.

Ως αποτέλεσμα αυτού του τρόπου εργασίας, αναπτύσσονται –μεταξύ άλλων- η ενδυνάμωση του ενδιαφέροντος των μαθητών, η δημιουργία συνθηκών που αναπτύσσουν τις ανώτερες πνευματικές λειτουργίες, η συμβολή στην κοινωνικοποίηση, η θετική συμβολή στην ψυχική υγεία.

Το μάθημα της μουσικής στο Γυμνάσιο αναπτύσσεται ως μια σειρά δραστηριοτήτων που έχουν ως στόχο τη γενικότερη αφύπνιση σχετικά με τη μουσική, ακολουθώντας μια πορεία από το απλό στο σύνθετο και από το γνωστό στο άγνωστο.

Η προσέγγιση του μαθήματος θα πρέπει να γίνεται βιωματικά λαμβάνοντας υπόψη τους άξονες (εκτέλεση, μουσική δημιουργία και αξιολόγηση).

Όσον αφορά τη μεθοδολογία της διδασκαλίας, πολύ μεγάλη σημασία έχει η συχνή εναλλαγή δραστηριοτήτων π.χ. οι ακροάσεις, η δημιουργική εργασία μέσω εκτέλεσης, σύνθεσης και αυτοσχεδιασμού, η προσέγγιση με τις λέξεις-κλειδιά κ.ά. Προτείνεται λοιπόν, η εναλλαγή δραστηριοτήτων το πολύ κάθε 10', ώστε να κρατιέται αμείωτο το ενδιαφέρον των μαθητών.

Σημαντικό ρόλο επίσης κατά τη διδασκαλία παίζουν οι ερωτήσεις, οι λέξεις- κλειδιά και κυρίως οι ερωτήσεις κριτικής σκέψης. Αυτές οι τελευταίες οδηγούν το μαθητή να σκεφτεί κριτικά, και όπως έχει διαπιστωθεί από σχετικές έρευνες αυτό βοηθά άμεσα στην βελτίωση της ικανότητας πρόσληψης πληροφοριών καθώς και στην αφομοίωση των γνώσεων.

ΤΟ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η μέθοδος project ή διαθεματικό σχέδιο εργασίας (όπως αποδίδεται ο όρος στα ελληνικά), είναι ένα αποτελεσματικό και σύγχρονο εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού. Οι μαθητές δουλεύουν διαθεματικά και συνεργατικά και η εκπαιδευτική διαδικασία εμπλουτίζεται με νέες διαδικασίες και δραστηριότητες.

Η μέθοδος project για την εκπαίδευση σημαίνει έναν τρόπο ομαδικής εργασίας, στην οποία συμμετέχουν ενεργητικά όλα τα μέλη της ομάδας, έχοντας ένα συγκεκριμένο στόχο. Όλοι μαζί επιλέγουν το θέμα, προγραμματίζουν και επιμερίζουν τις εργασίες, αναθεωρούν αν χρειαστεί τις αρχικές τους σκέψεις και καταλήγουν σε αποτελέσματα ή προϊόντα που τα κοινοποιούν στη σχολική ή την ευρύτερη κοινότητα. Βέβαια, εδώ πρέπει να τονιστεί ότι όσο σημαντικό κι αν είναι το τελικό αποτέλεσμα, μεγαλύτερη σημασία έχει η διαδικασία και οι εμπειρίες, η συνεργατικότητα, η δημιουργία, η απόκτηση δεξιοτήτων.

Η μέθοδος αυτή δεν πρέπει να συγχέεται με την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Και στις δύο περιπτώσεις τα παιδιά εργάζονται σε ομάδες, αλλά στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία όλα καθορίζονται από το αναλυτικό πρόγραμμα, ενώ στα σχέδια εργασίας τα μέλη της ομάδας –ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές– επιλέγουν ελεύθερα το θέμα, τη διάρκεια, τους στόχους τους και τον τρόπο εργασίας. Έτσι το σχολείο γίνεται ένα ζωντανό και δημιουργικό εργαστήριο που ασκεί τους μαθητές στη συνεργασία και στην αυτοδέσμευση. Μαθαίνει τα παιδιά «πώς να μαθαίνουν» -το βασικό ζητούμενο της σύγχρονης εκπαίδευσης- και δημιουργεί ατμόσφαιρα ελευθερίας.

Η συγκεκριμένη μέθοδος δεν αποτελεί βέβαια πανάκεια και για να αποδώσει τα παραπάνω πρέπει ο εκπαιδευτικός να λάβει υπόψη του πολλούς παράγοντες, όπως διαθέσιμος διδακτικός χρόνος, το επίπεδο της ομάδας, τα αναγκαία μέσα και υλικά που απαιτούνται κ.ά.

Τα θέματα στα πρώτα σχέδια εργασίας θα πρέπει να είναι λιγότερο απαιτητικά και σταδιακά να αυξάνεται ο βαθμός δυσκολίας τους, καθώς η ομάδα θα έχει αποκτήσει τις απαραίτητες δεξιότητες. Επίσης είναι αναγκαίο να τηρούνται οι κανόνες για μια αποδοτική συνεργασία.

Η ΠΟΡΕΙΑ ΕΝΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Επιλογή του θέματος.

Γίνεται με κάποια αφορμή και την πρωτοβουλία την έχουν τα παιδιά ή ο εκπαιδευτικός.

2. Ανταλλαγή απόψεων, μελέτη των απαιτούμενων μέσων και πληροφοριών.

Με δημοκρατικό διάλογο ελέγχονται οι δυνατότητες που υπάρχουν και οι απαιτήσεις που θα προκύψουν.

3. Στοχοθεσία.

Θέτονται οι στόχοι της εργασίας από κοινού.

4. Ανάπτυξη του θέματος.

Αναπτύσσεται το θέμα που θα τους απασχολήσει.

5. Σχεδιασμός δραστηριοτήτων – νοπτικός χάρτης.

Με βάση την υπόθεση κατασκευάζεται ένας νοπτικός χάρτης που θα λειτουργεί ως κωδικοποίηση των δράσεων και των κατευθύνσεων που θα ακολουθηθούν.

6. Καταμερισμός εργασιών στις ομάδες-χρονοδιάγραμμα.

Δημιουργούνται ομάδες και γίνεται ο καταμερισμός των εργασιών. Καταρτίζεται το χρονοδιάγραμμα.

7. Διεξαγωγή εργασιών

Εκτελούνται οι εργασίες στο χρόνο και στους χώρους (σχολείο, βιβλιοθήκη, μουσεία κ.ά.) που προβλέπεται.

8. Συγκέντρωση και ανάλυση υλικού.

Συγκεντρώνεται, ταξινομείται και αναλύεται το υλικό που προέκυψε.

9. Επέκταση ή τροποποίηση θέματος.

Γίνεται αναδιατύπωση ή επέκταση του θέματος μέσω της ανατροφοδότησης που προέρχεται από το υλικό που συγκεντρώθηκε.

10. Προετοιμασία τελικού προϊόντος.

Αξιολογείται το υλικό για να επιλεγεί αυτό που θα αποτελέσει το τελικό «προϊόν».

11. Αυτοαξιολόγηση, προετοιμασία παρουσίασης και δημοσιοποίησης.

Γίνονται οι απαραίτητες εργασίες και μετατροπές για να μπορέσουν να παρουσιάσουν και να δημοσιοποιηθούν τα αποτελέσματα της εργασίας, αφού προηγηθεί μια διαδικασία αυτοαξιολόγησης.

12. Δημοσιοποίηση της εργασίας. Αξιολόγησή της.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση θα πρέπει να γίνεται μέσω της παρατήρησης από την πλευρά του καθηγητή κατά τη διάρκεια των διαφόρων δραστηριοτήτων, αφού πρέπει κυρίως να επικε-

ντρώνεται στον συναισθηματικό και ψυχοκινητικό τομέα, και δευτερευόντως στο γνωστικό. Γι' αυτό το λόγο η αξιολόγηση θα πρέπει να γίνεται μέσα από:

- Δραστηριότητες διερεύνησης της ικανότητας των μαθητών να χειρίζονται στοιχεία της μουσικής σε δημιουργικές εργασίες.
- Δραστηριότητες ελέγχου της ικανότητας για αυτοσχεδιασμό, για ακρόαση και
- Δραστηριότητες με τις οποίες διερευνάται η δεξιότητα στην ανάγνωση της μουσικής.

Στη διαδικασία της αξιολόγησης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι παρακάτω αρχές:

- Πρέπει να γίνεται στον κατάλληλο χρόνο.
- Να είναι διαμορφωτική και αθροιστική.
- Να αντανakλά τη συμμετοχή του μαθητή σε ατομικές δραστηριότητες, καθώς και σε ομαδικές.
- Να συνδέεται με τις δημιουργικές δραστηριότητες που εφαρμόζονται.
- Να αξιολογείται η διαδικασία και το παραγόμενο αποτέλεσμα και να επιδιώκεται η αυτοαξιολόγηση του μαθητή.
- Να αξιολογούνται οι διαφορές στα επίπεδα ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη τη χρήση της κατακτημένης γνώσης από τους μαθητές.

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΑΚΕΤΟ

Το παρόν διδακτικό πακέτο φιλοδοξεί να παρέχει υποστήριξη προς τον εκπαιδευτικό, «φιλτράροντας» τις απαιτήσεις του αναλυτικού προγράμματος και κάνοντας τη φιλοσοφία του εφαρμόσιμη στην τάξη της μουσικής. Ευελπιστεί να προσφέρει στον εκπαιδευτικό εργαλεία και υλικό που θα τον βοηθήσουν να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις προκλήσεις, ενδεχομένως τα εμπόδια και τους περιορισμούς με τα οποία έρχεται αντιμέτωπος στη διδακτική πράξη. Ακόμα και αν η μουσική διδάσκεται μια σαρανταπεντάλεπτη περίοδο την εβδομάδα, με σχεδιασμό, συντονισμό και οργάνωση μπορούν να επιτευχθούν μεγαλεπήβολοι στόχοι όπως ο πειραματισμός, ο αυτοσχεδιασμός, η παραγωγική μουσική δημιουργία. Τα παραπάνω συντελούν στην προοδευτική ανάπτυξη της μουσικότητας των μαθητών, κάτι που –μεταξύ άλλων- τους οδηγεί στην απόλαυση, αυτο-ανάπτυξη, και αυτο-εκτίμηση.

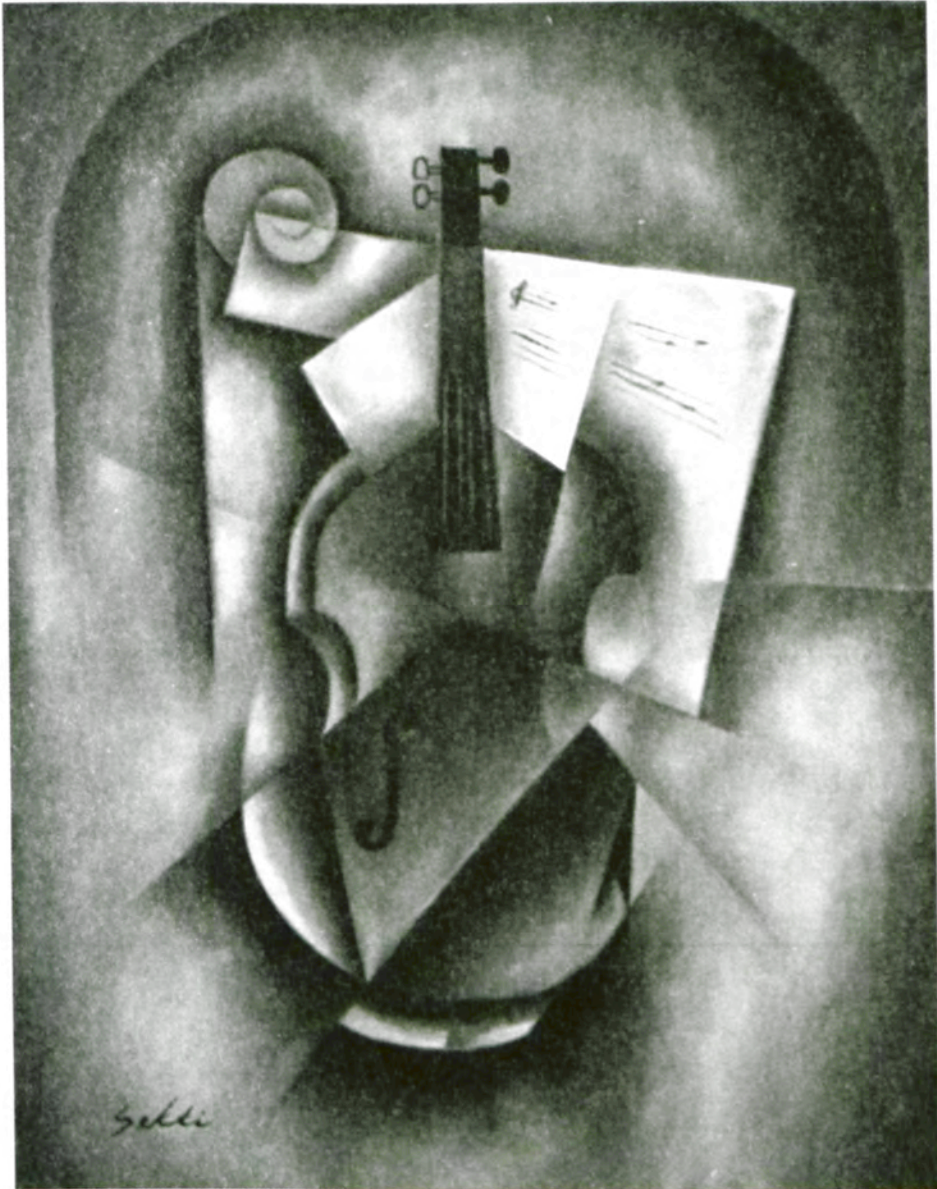
Το διδακτικό αυτό πακέτο, βασισμένο στο νέο αναλυτικό πρόγραμμα και υποστηρίζοντας μια μουσική εκπαίδευση *προσανατολισμένη στην πράξη*, ευελπιστεί να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς της μουσικής να διδάξουν τους μαθητές ολιστικά, αποτελεσματικά και χαρούμενα, ενώ παράλληλα να τους προσφέρουν ευχαρίστηση και ικανοποίηση για αυτά που μαθαίνουν.

Τέλος πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα πως όλες οι δραστηριότητες και ασκήσεις που περιέχονται στο Βιβλίο Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών έχουν δοκιμαστεί στην τάξη.

Ελπίζουμε λοιπόν και ευχόμαστε το παρόν διδακτικό πακέτο με τις διαθεματικές συνδέσεις και την ομαδοσυνεργατική-κατά τη διαδικασία της μάθησης-προσέγγιση που προτείνει, να αποβεί όσο το δυνατόν πιο χρήσιμο και να λειτουργήσει αποτελεσματικά στην εκπαιδευτική πράξη.

Η συγγραφική ομάδα

Το ταξίδι της μουσικής στον 20ό αι.

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - Εκτέλεση γραφικής παρτιτούρας - Δίφωνη εκτέλεση
ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> - Δημιουργία μινιμαλιστικής σύνθεσης - Δημιουργία δωδεκαφθογγικής σύνθεσης
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - Αναγνώριση διαφορετικών ειδών μουσικής του 20ού αι. - Διάκριση μουσικών οργάνων και διαφορετικών τρόπων σύνθεσης - Αναγνώριση διαστημάτων τρίτης και έκτης
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> - Να εξοικειωθούν οι μαθητές με κάποια από τα πρωτοποριακά ρεύματα της μουσικής του 20ού αι. στην Ελλάδα και στον κόσμο. - Να πειραματιστούν με διάφορους τρόπους, εμπνεόμενοι από αυτήν την πρωτοπορία. - Να συγκρίνουν τα διάφορα στυλ μουσικής που εμφανίζονται τον 20ό αι., με τις μεγάλες εξελίξεις στην Τέχνη και την Επιστήμη. 	<p>Οι μαθητές θα μπορέσουν να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - γνωρίσουν κάποια από τα σύγχρονα ρεύματα στη μουσική του 20ού αι. και να τα προσεγγίσουν πειραματιζόμενοι. - δοκιμάσουν να συνθέσουν πάνω σε νέες φόρμες και κάτω από το πρίσμα της καινοτομίας και του νεωτερισμού, βιώνοντας την ελευθερία του εκτελεστή, όπως αυτή διαμορφώνεται σύμφωνα με τις οδηγίες των συνθετών του 20ού αι.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Αλληλεπίδραση, Χρόνος-Χώρος, Επικοινωνία, Πολιτισμός, Συνεργασία, Παράδοση, Μεταβολή-Εξέλιξη, Ομοιότητα-Διαφορά.

Μουσικοί πειραματισμοί και ανατροπές

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο

ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Μελωδικό όργανο

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

1. «*Γυμνοπαιδίες Νο. 1*», Eric Satie
2. «*Τα μάγια της Άνοιξης*», Igor Stravinsky
3. «*Koyaanisqatsi*», Philip Glass

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Γίνεται μια σύντομη συζήτηση γύρω από τις εξελίξεις στην τέχνη του 20^{ου} αι. μέσα από τις πληροφορίες που δίνονται στο Βιβλίο Μαθητή.
- 5' Ακρόαση του έργου «*Γυμνοπαιδίες Νο. 1*.» και απάντηση στην ερώτηση της άσκησης 1. Αναφέρονται στοιχεία για τον Ε. Σατί, από το βιογραφικό του στο Τετράδιο Εργασιών. Την ώρα που οι μαθητές συμπληρώνουν την ακροστικίδα της άσκησης 2, μπορεί να επαναληφθεί η ακρόαση του έργου.
- 5' Άσκηση 3. Αναφέρεται ότι ο Φίλιπ Γκλας είναι ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους της μινιμαλιστικής μουσικής. Οι μαθητές κυκλώνουν τις σωστές απαντήσεις πάνω στην παρτιτούρα.
- 10' Συμπληρώνεται το πεντάγραμμα της άσκησης 3 και ο καθηγητής παίζει με κάποιο μελωδικό όργανο ή οι ίδιοι οι μαθητές εκτελούν τις δημιουργίες τους.
- 5' Γίνεται ακρόαση των ηχητικών παραδειγμάτων 2 και 3 για να αποκτήσουν οι μαθητές μια καλύτερη εικόνα των διαφορετικών ειδών σύνθεσης του 20^{ου} αι.
- 10' Γίνεται προετοιμασία για την άσκηση 4. Οι μαθητές χωρίζονται σε πέντε ομάδες (μία ομάδα για κάθε σειρά της γραφικής παρτιτούρας της άσκησης) και καθορίζουν τα αντικείμενα που θα χρησιμοποιήσουν για μουσικά όργανα. Μπορούν να «διαβάσουν» την παρτιτούρα με διάφορους τρόπους. Π.χ., το κάθε χρώμα μπορεί να συμβολίζει και ένα διαφορετικό όργανο, το κάθε σύμβολο (βούλα, τετραγωνάκι, κ.ά.) να συμβολίζει διαφορές στη διάρκεια, η κίνηση του κάθε σχήματος μπορεί να δηλώνει τη διαφορά στο ύψος, κ.ά. Αυτές τις παραμέτρους θα τις καθορίσουν οι ίδιοι οι μαθητές. Μπορούν σε ένα χαρτί να καταγράψουν τον κάθε συμβολισμό για να είναι εύκολη η

εκτέλεση. Με αυτόν τον τρόπο ο καθηγητής θα μπορεί να ελέγξει και το βαθμό ενασχόλησης των μαθητών με την παρτιτούρα.

5' Γίνεται εκτέλεση της γραφικής παρτιτούρας από όλες τις ομάδες, διαδοχικά και αν θέλουν οι μαθητές ταυτόχρονα.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

☛ Η αξιολόγηση γίνεται με τη διερεύνηση της ικανότητας των μαθητών να δημιουργήσουν μουσική «διαβάζοντας» μια γραφική παρτιτούρα.

☛ Αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών για αυτοσχεδιασμό και η δεξιότητα στην ανάγνωση παρτιτούρας μίνιμαλ μουσικής.

Παρακάτω υπάρχει η μεταγραφή του έργου *Γυμνοπαιδίες 3* του Ερίκ Σατί για κιθάρα.

Gymnopédie 3

By Erik Satie

Slowly and solemnly

Arranged by John Philip Dumck

Copyright 1994 by John Philip D'Amico

-2-

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για ακρόαση ένα οποιοδήποτε απόσπασμα από κάποιο έργο του Σατί, όπως επίσης και το παράδειγμα του Ανθολογίου σελ. 186.
- ☛ Σε συνεργασία με τον καθηγητή των Καλλιτεχνικών θα μπορούσε να γίνει σύγκριση ανάμεσα στη ζωγραφική και τη μουσική του 20ου αι. και να εντοπιστούν κοινά σημεία και διαφορές ανάμεσα στις δύο αυτές μορφές τέχνης.
- ☛ Μπορεί να προβληθεί η ταινία «Κογιανισκάτσι» με την ομώνυμη μουσική του Φίλιπ Γκλας και να συζητηθεί περισσότερο ο μιμητισμός στη μουσική.

☛ Θα μπορούσε επίσης, ως μια μορφή σχεδίου εργασίας (μέθοδος project), σε προέκταση της προηγούμενης προσέγγισης (μινιμαλιστική μουσική) να δοθεί οδηγία στους μαθητές να δημιουργήσουν μια μινιμαλιστική σύνθεση (με μόνο δύο ή τρεις νότες που θα διαρκούν και θα εναλλάσσονται, έχοντας η καθεμιά και ένα ξεχωριστό «ρόλο-σημασία», π.χ. μια νότα να συμβολίζει το «Εγώ» και μια άλλη το «Εσύ») και να χρησιμοποιηθεί η σύνθεση ως φόντο για τη δημιουργία ενός μίνιμαλ βίντεο.

Χαρακτηριστικά του μινιμαλισμού

- Περιορισμένο τονικό και ρυθμικό υλικό
- Χρήση μείζονας-ελάσσονας ή τρόπων
- Χρήση επανάληψης
- Μελωδικά, ρυθμικά, αρμονικά οσινάτι
- Σταθερός παλμός
- Στατική αρμονία
- Απροσδιοριστία
- Μεγάλης διάρκειας έργα

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. Αργός ρυθμός, Μελωδία με μικρή κίνηση επαναλαμβανόμενη, συγχορδίες που επαναλαμβάνονται.
2. α. Σταθερός, β. Ατονικότητα, γ. Κλίμακες, δ. Ιεροτελεστία
3. A A B B A A B B

Η μουσική πρωτοπορία στην Ελλάδα του 20ού αι.

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

2 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

4. «Ο χορός του Ζαλόγγου» από τους 36 Ελληνικούς Χορούς, Ν. Σκαλκώτας

5. «Anaktoria», Ι. Ξενάκης

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1η ώρα

- 10' Γίνεται συνοπτικά συζήτηση γύρω από την πορεία της μουσικής στην Ελλάδα τον 20^ο αι. (δίνεται έμφαση στις λέξεις *Επτανησιακή σχολή*, *Εθνική Σχολή*, *δωδεκαφθογγισμός*, *στοχαστική μουσική*, όπως περιγράφονται οι έννοιες στο Βιβλίο Μαθητή).
- 10' Αναφέρονται τα στοιχεία του Βιβλίου Μαθητή για τον Εθνικό Ύμνο. Οι μαθητές δοκιμάζουν να τραγουδήσουν το απόσπασμα του Εθνικού Ύμνου.
- 10' Ο καθηγητής εξηγεί τι είναι τα διαστήματα τρίτης και έκτης και δίνονται οι απαντήσεις στην άσκηση 1.
- 5' Ακρόαση του «Χορού του Ζαλόγγου» από τους 36 Ελληνικούς χορούς του Ν. Σκαλκώτα και απάντηση της άσκησης 2.
- 5' Γίνεται συζήτηση γύρω από το Ν. Σκαλκώτα και αναλύονται οι λέξεις ατονική μουσική και δωδεκαφθογγισμός (Βιβλίο Μαθητή).

2η ώρα

- 10' Οι μαθητές ως ανακεφαλαίωση απαντούν στις ερωτήσεις της άσκησης 3, ακούν το ηχητικό παράδειγμα 5 και αναφέρουν κάποια στοιχεία για τον Ι. Ξενάκη, όπως δίνονται στο Βιβλίο Μαθητή.
- 10' Ο καθηγητής παίζει σε κάποιο μελωδικό όργανο ή τραγουδά μια χρωματική ανιούσα και κατιούσα κλίμακα και μια μείζονα, για να καταλάβουν οι μαθητές το διαφορετικό άκουσμα των δύο κλιμάκων. Προετοιμασία της άσκησης 4. Χρησιμοποιώντας για παράδειγμα ένα τυχαίο αριθμό τηλεφώνου δείχνει στους μαθητές τον τρόπο που θα συμπληρωθεί η άσκηση. Σκοπός είναι να δημιουργηθεί μια τυχαία σειρά με αριθ-

μούς από το 1 έως το 12 (που θα αντιστοιχούν στους 12 φθόγγους μιας δωδεκάφθογ-
γης σειράς).

Χρωματική ανιούσα και κατιούσα κλίμακα

5^ο Αφού οι μαθητές συμπληρώσουν τη σειρά, αντιστοιχίσουν τους φθόγγους με τους αριθμούς και τους περάσουν στο πεντάγραμμα, φτιάχνουν τη σύνθεσή τους στο δοσμένο ρυθμικό σχήμα.

10^ο Ο καθηγητής ή οι μαθητές εκτελούν αυτές τις συνθέσεις για να ακουστεί και να αξιολογηθεί το αποτέλεσμα.

5^ο Συμπληρώνεται η ανακεφαλαιωτική σελίδα «Τι έμαθα...».

-ακοθ ρεεηε

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

-όηνηρησ ηε

☛ Αξιολόγηση μέσα από τις απαντήσεις που δίνονται στην Άσκηση 2 (αξιολόγηση της κατευθυνόμενης ακρόασης).

☛ Αξιολόγηση της δημιουργικότητας των μαθητών μέσα από την Άσκηση 4.

☛ Αξιολόγηση της ικανότητας να πειραματίζονται σε σύγχρονες τεχνικές σύνθεσης (δωδεκαφθογγισμός).

-ακοθ ρεεηε

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. α. τρίτης: Ρε-Φα, έκτης: Μι-Ντο,

β. Φα-Φα Μι Ντο Ρε Σι Ρε Ντο.

γ. Χαίρε, ω! Χαίρε Ελευθεριά.

2. Β: Π.Χ.: βιολιά, κόρνα, τρομπέτες, κλαρινέτα.

3. Δωδεκαφθογγισμός-Νίκος Σκαλκώτας,

20. Επτανησιακή Σχολή-Νικόλαος Χαλκιάπουλος-Μάντζαρος,

υα. Εθνική Σχολή-Μανώλης Καλομοίρης.

-βηηε ρεεηε

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ (Τι έμαθα...)

1. 1) Β, 2) Β, 3) Α.

3. Α. Μιμιμαλισμού, Β. Δωδεκαφθογγισμού, Γ. Σύμπαντα.

4. ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ: 1. Πολύτοπα, 2. Τυχαία, 3. Ξενάκης

ΚΑΘΕΤΑ: 1. Στοχαστική, 2. Χορούς, 3. Ατονικά

5. Δωδεκαφθογγισμός: κάθε σύνθεση βασίζεται πάνω στην ελεύθερη χρήση των δώδεκα φθόγγων της χρωματικής κλίμακας.

Σειραϊσμός: τα διάφορα μουσικά στοιχεία οργανώνονται σε σταθερές σειρές που δεν αλλάζουν.

Αλεατορική: η μουσική μπορεί να είναι «τυχαία» σε ό,τι αφορά τη σύνθεση, την εκτέλεση ή τη σύνθεση και την εκτέλεση ταυτόχρονα.

Μιμιμαλισμός: Τονικότητες μείζονες, ελάσσονες και τροπικές, σύντομα επαναλαμβανόμενα σχήματα, μεγάλη διάρκεια των έργων.

Εικόνα και ήχος

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - Εκτέλεση της σύνθεσης των μαθητών από ένα εικαστικό ερέθισμα - Ρυθμικό σχήμα - Τραγούδι με συνοδεία ρυθμικού σχήματος - Τραγούδι μέσα από δοσμένη παρτιτούρα
ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> - Αλεατορική σύνθεση - Δημιουργία σύνθεσης με αφορμή ζωγραφικούς πίνακες
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - Συσχετισμός μουσικών ιδεών - Διάκριση μουσικών στοιχείων - Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της χρήσης μουσικών στοιχείων και έκφραση-αιτιολόγηση της προτίμησης
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> - Να αποκτήσουν ικανότητα στο να δοκιμάζουν και να παρουσιάζουν εκτελέσεις σύγχρονων μουσικών έργων. - Να αναπτύξουν μουσικές ιδέες βασισμένες σε οπτικά ερεθίσματα. - Να περιγράψουν εικόνες δημιουργημένες από ακουστικά ερεθίσματα. - Να αποκτήσουν ικανότητα επιλογής της κατάλληλης μουσικής για μουσική επένδυση. 	<p>Οι μαθητές θα μπορούν να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αποτυπώσουν μουσικά εντυπώσεις από εικαστικά έργα. - πειραματιστούν με μορφές σύνθεσης του 20ού αι. - αναπαραγάγουν μουσική από δοσμένη παρτιτούρα, χρησιμοποιώντας επαναλαμβανόμενα ρυθμικά σχήματα. - κρίνουν το ρόλο της μουσικής στον κινηματογράφο και τη διαφήμιση. - επιλέξουν την κατάλληλη μουσική για ένα συγκεκριμένο σκοπό. - χρησιμοποιήσουν το κατάλληλο κείμενο για τη δημιουργία ραδιοφωνικής διαφήμισης, με μια δοσμένη από τον καθηγητή μουσική.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Διάσταση, Επικοινωνία, Πολιτισμός, Συνεργασία, Ισορροπία, Εξάρτηση, Μεταβολή-Εξέλιξη, Ομοιότητα-Διαφορά.

Εικαστικά και μουσική... μουσική και εικαστικά

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

δοσολογία

εργασίες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικά και ρυθμικά όργανα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

6. «Συμφωνία Αρ.6, 1^ο μέρος», L.V. Beethoven

7. «Κατακόμβες», από το «Εικόνες από μια έκθεση», M. Mussorgsky

8. «Πρελούδιο στο απόγευμα ενός Φαύνου», C. Debussy

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5^ο Γίνεται συζήτηση με αφορμή το εισαγωγικό κείμενο του Μπωντλαίρ από το Βιβλίο Μαθητή σε ό,τι αφορά τη σχέση εικαστικών και μουσικής και ακρόαση των ηχητικών παραδειγμάτων 6 και 7, για να διερευνηθεί περισσότερο η έννοια της προγραμματικής μουσικής και της μουσικής «απεικόνισης» των ιδεών των καλλιτεχνών στις διάφορες εποχές.
- 5^ο Άσκηση 1. Οι μαθητές ακούν ένα απόσπασμα από το «Πρελούδιο στο απόγευμα ενός Φαύνου» και σε ένα λευκό χαρτί αποτυπώνουν την εικόνα/τις εικόνες που φαντάζονται στο άκουσμα της μουσικής αυτής.
- 5^ο Με αφορμή τις εικόνες του κεφαλαίου και την ιστορική αναδρομή που γίνεται, δίνονται ιδέες στους μαθητές για τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να συνδεθεί η μουσική με τα εικαστικά.
- 10^ο Δίνονται οι οδηγίες για την άσκηση 2 όπως αναφέρονται στο Τετράδιο Εργασιών. Πρόκειται για έναν πειραματισμό των μαθητών πάνω στη σύγχρονη μουσική, σα να παίζουν ένα επιτραπέζιο παιχνίδι. Γίνεται η κλήρωση των 5 μουσικών φθόγγων και καταγράφονται οι μελωδικές γραμμές που σχηματίστηκαν. Οι μαθητές αποφασίζουν αν θα εκτελέσουν την άσκηση διαδοχικά ή ταυτόχρονα.
- 5^ο Τρεις μαθητές εκτελούν την άσκηση 2 και αξιολογείται από την τάξη το ηχητικό αποτέλεσμα.
- 10^ο Όλη η τάξη μαζί, με συντονιστή τον καθηγητή, προσπαθεί να αποδώσει τον πίνακα του Έσερ (Άσκηση 3). Αποφασίζεται ποιο θα είναι το «μοτίβο», πόσο θα διαρκεί, πώς θα μεταμορφώνεται και πώς θα καταλήξει στην κορύφωσή του, αν «διαβάσει» κανείς τον πίνακα από κάτω προς τα πάνω. Εκτελείται από όλη την τάξη η άσκηση. Εναλλακτικά, μπορεί να επιλεγεί και κάποιος από τους άλλους πίνακες που υπάρχουν στο Βιβλίο Μαθητή.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται παρατηρώντας:

- ☛ το βαθμό συμμετοχής των μαθητών στις διάφορες ασκήσεις.
- ☛ τη δημιουργική ικανότητα του κάθε μαθητή.
- ☛ το συντονισμό της ομάδας και την προετοιμασία της άσκησης 3.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Μπορούν να δοθούν στους μαθητές οι πίνακες του Χάρτμαν και να τους ζητηθεί να συνθέσουν τη δική τους μουσική για το έργο «*Εικόνες από μια Έκθεση*».
- ☛ Μπορεί να ζητηθεί από τους μαθητές, ακούγοντας τις «*Εικόνες από μια Έκθεση*», χωρίς να ξέρουν σε ποιο τίτλο αντιστοιχεί η κάθε μουσική, να φτιάξουν τους δικούς τους πίνακες για τη μουσική του Μουσόργκκι.

Μουσική και κινηματογράφος

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

2 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Μελωδικό όργανο

CD player

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

9. «*Βαλς της Αμελί*», Y. Tiersen
10. «*Ο καλός, ο κακός και ο άσχημος*», E. Morricone
11. «*Μάμπο*» από τους «*Συμφωνικούς χορούς από το West Side Story*», L. Bernstein
12. «*Αγάπη που γίνεσαι*», Μ. Χατζιδάκις
13. «*Ζεϊμπέκικο της Ευδοκίας*», Μάνος Λοΐζος από την ταινία «*Ευδοκία*»

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1η ώρα

- 5^ο Ο καθηγητής βάζει στους μαθητές να ακούσουν το «*Βαλς της Αμελί*» και ζητά από τους μαθητές να περιγράψουν την εικόνα που τους δημιουργεί στο μυαλό.

- 10^ο Γίνεται συζήτηση γύρω από «τα συστατικά της κινηματογραφικής μουσικής» και τη «σύνθεση κινηματογραφικής μουσικής», όπως περιγράφονται στις αντίστοιχες παραγράφους στο Βιβλίο Μαθητή.
- 5^ο Οι μαθητές απαντούν στις ερωτήσεις της άσκησης 1 και συζητούν τις απαντήσεις τους. Δίνουν επίσης απάντηση στο ερώτημα, αν ήταν διαφορετική η μουσική ποιο θα ήταν το αποτέλεσμα.
- 5^ο Ο καθηγητής βάζει να ακούσουν οι μαθητές το απόσπασμα από την ταινία «*Ο καλός, ο κακός και ο άσχημος*», χωρίς να αναφέρει τον τίτλο της ταινίας στους μαθητές και αυτοί επιλέγουν έναν τίτλο για την ταινία.
- 5^ο Οι μαθητές ακούν ένα απόσπασμα από τους «*Συμφωνικούς χορούς από το West Side Story*» του L. Bernstein.
- 5^ο Άσκηση 2. Διδάσκεται το τραγούδι και διευκρινίζεται τι είναι μιούζικαλ.
- 5^ο Τραγουδούν ξανά το «*America*» και συνοδεύουν με οσινάτο το τραγούδι τους. Δίνονται οδηγίες για την άσκηση 3 που θα παρουσιαστεί στη τάξη την επόμενη διδακτική ώρα. Μπορεί να ανατεθεί και ως ομαδική εργασία, τα αποτελέσματα της οποίας θα αναρτηθούν στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης με τη μορφή κολλάζ.

2η ώρα

- 5^ο Γίνεται παρουσίαση της εργασίας που είχαν να προετοιμάσουν οι μαθητές την προηγούμενη διδακτική ώρα.
- 10^ο Ο καθηγητής παίζει ένα σύντομο απόσπασμα από τη μουσική του Μ. Θεοδωράκη για την ταινία «*Ζορμπάς*» ή του Μ. Χατζιδάκι για την ταινία «*Ποτέ την Κυριακή*» ή οποιαδήποτε άλλη μουσική από ελληνική ταινία και γίνεται μια σύντομη αναφορά στην πορεία του ελληνικού κινηματογράφου μέσα από την αντίστοιχη παράγραφο του Βιβλίου Μαθητή. Οι μαθητές συμπληρώνουν την άσκηση 4.
- 10^ο Οι μαθητές προσπαθούν να παίξουν το ρυθμικό μοτίβο της άσκησης 5.
- 5^ο Γίνεται συζήτηση για την καταλληλότητα της επιλογής του ζεϊμπέκικου «*Αγάπη που 'γινες*» σε σχέση με το στίχο (υποερώτηση στην άσκηση 5). Ακρόαση του «*Ζεϊμπέκικου της Ευδοκίας*» και σύγκριση των δύο ζεϊμπέκικων («*της Ευδοκίας*» και «*Αγάπη που 'γινες*»).
- 10^ο Γίνεται ανακεφαλαίωση αυτών που διδάχθηκαν οι μαθητές τις δύο προηγούμενες ώρες στο κεφάλαιο «*Μουσική και κινηματογράφος*». Δίνονται οι οδηγίες της άσκησης 1 της επόμενης ενότητας, για να παρουσιαστούν στην τάξη την επόμενη διδακτική ώρα.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- ☛ Μέσω παρατήρησης της συμμετοχής των μαθητών κατά την ώρα διδασκαλίας.
- ☛ Της ικανότητας των μαθητών να αναπαράγουν την παρτιτούρα και να κρατήσουν το ρυθμικό σχήμα της άσκησης 2.
- ☛ Της προετοιμασίας που έκαναν οι μαθητές στο σπίτι να παρουσιάσουν την εργασία της άσκησης 3.

☛ Της ικανότητας των μαθητών να αναπαράγουν το ρυθμικό σχήμα της άσκησης 5 και του ζεϊμπέκικου ρυθμού.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

3. π.χ. Οι θαλασσιές οι χάντρες, Φοστ Μπόινγκ!, Crazy girl, Κέρκυρα, Μένουμε πάντα παιδιά.
5. α. Ερωτικό περιεχόμενο, πόνος, δυσάρεστα συναισθήματα.
 β. Ταιριάζει πολύ γιατί είναι αργός ο ρυθμός του ζεϊμπέκικου, ένα είδος αργής μουσικής.
 γ. Κοινό: ίδιος ρυθμός, θλιβερή μελωδία
 Διαφορά: το ένα είναι τραγούδι, ενώ η «Ευδοκία» είναι ορχηστρικό.

Μουσική και διαφήμιση

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1΄0ρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Ηχητικά αποσπάσματα από διαφημίσεις

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5΄ Οι μαθητές ακούν ηχητικά αποσπάσματα από διαφημίσεις. Ο καθηγητής μπορεί να παίξει αυτά σε κάποιο μελωδικό όργανο ή να χρησιμοποιήσει ηχογραφημένα παραδείγματα.
- 5΄ Γίνεται συζήτηση γύρω από το τζινγκλ και τους σκοπούς που θέλει να επιτύχει ένα τζινγκλ.
- 10΄ Οι μαθητές επιλέγουν κάποιες από τις διαφημίσεις που κατέγραψαν και προσπαθούν να δουν αν καλύπτουν τις προϋποθέσεις, για να θεωρούνται επιτυχημένες σύμφωνα με το Βιβλίο Μαθητή (όνομα εταιρείας, φιλοσοφία του προϊόντος, υπηρεσία ή πλεονεκτήματα του προϊόντος). Απαντούν ταυτόχρονα στα ερωτήματα της άσκησης 1 παρουσιάζοντας τα στοιχεία που συνέλεξαν την εβδομάδα, πριν από τη συγκεκριμένη διδακτική ώρα.
- 10΄ Προετοιμασία της άσκησης 2. Ο καθηγητής επιλέγει μια μουσική και αναθέτει στους

μαθητές να φτιάξουν μια ραδιοφωνική διαφήμιση ενός προϊόντος, χρησιμοποιώντας τη δοσμένη μουσική για μουσική υπόκρουση. Οι μαθητές δουλεύουν σε ομάδες ανά δύο και επιλέγουν ένα σύντομο κείμενο, για να χρησιμοποιηθεί για τη διαφήμισή τους.

- 10' Γίνεται παρουσίαση του αποτελέσματος της άσκησης 2 και αξιολογείται από την τάξη το κατά πόσο ήταν επιτυχημένη η σχέση ανάμεσα στη μουσική και το προϊόν.
- 5' Συμπληρώνεται η ανακεφαλαιωτική σελίδα «τι έμαθα...».

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- ☛ Της ικανότητας των μαθητών να κρίνουν και να επιλέξουν το ρόλο της μουσικής, ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα σε μία διαφήμιση.
- ☛ Της ικανότητας των μαθητών να συνεργαστούν, για να φέρουν σε πέρας μια εργασία χρησιμοποιώντας πληροφορίες από διαφορετικά μαθήματα.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Οι μαθητές μπορούν να «ανεβάσουν» τα αποτελέσματα της εργασίας τους για τη διαφήμιση (διαθεματική εργασία) στην ιστοσελίδα του σχολείου.
- ☛ Μπορούν επίσης να δημιουργήσουν μια διαφημιστική καμπάνια για τα προγράμματα που υλοποιούνται στο σχολείο τους.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ «ΤΙ ΕΜΑΘΑ...»

1. Α. Έκθεση, Β. Λόγος, Εικόνα, Ήχος, Γ. Βωβός.
2. Παιδιά του Πειραιά-Μ. Χατζιδάκις, Ζορμπάς-Μ. Θεοδωράκης, Ζεϊμπέκικο της Ευδοκίας- Μ. Λοϊζος, Ρεμπέτικο-Στ. Ξαρχάκος, Κορίτσια για φιλμ-Μ. Πλέσσας.
3. Α. Σωστό, Β. Λάθος, Γ. Λάθος, Δ. Σωστό, Ε. Σωστό.
4. Κρουστά, βιολί, κρουστά, φλάουτο, κρουστά, τσέλο, κρουστά, τσέλο, κρουστά, πιάνο, κρουστά, βιολί.

Από το γκόσπελ στο ροκ

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - Εκτέλεση τραγουδιών σπιρίτσοαλ, μπλουζ, τζαζ - Εκτέλεση τραγουδιού ροκ εν ρολ - Εκτέλεση ροκ μουσικής
ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> - Σύνθεση στίχων σε δωδεκάμετρη δομή - Δημιουργία ηχητικών εφέ πάνω σε ροκ τραγούδι
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - Προσδιορισμός των συμβολισμών σε τραγούδια με μεταφορική έννοια - Μέσω ενεργητικής ακρόασης - Διάκριση οργάνων - Κατανόηση του Δώριου Ρε τρόπου
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> - Να κατανοήσουν τα γενικά χαρακτηριστικά της μουσικής μπλουζ. - Να αυτοσχεδιάσουν πάνω σε μια δωδεκάμετρη δομή. - Να συγκρίνουν τη μουσική μπλουζ με τα σύγχρονα είδη τραγουδιού. - Να αναπτύξουν μουσικές ιδέες βασισμένες στη γνώση που έχει αποκτηθεί. 	<ul style="list-style-type: none"> - Θα μπορούν να κατανοήσουν τη δομή των δωδεκάμετρων μπλουζ μέσα από την <i>κίνηση</i> των κύριων συγχορδιών. - Θα μπορούν να εντοπίσουν το βαθμό που επηρέασε η μουσική μπλουζ τα σύγχρονα είδη μουσικής. - Θα διακρίνουν διαφορετικά στυλ τζαζ μουσικής. - Θα δοκιμάσουν να παίξουν ροκ εν ρολ και ροκ μελωδίες, τραγουδώντας σόλο και συνοδεύοντας με συγχορδίες, σα να είναι οι ίδιοι μέλη ενός συγκροτήματος. - Θα διακρίνουν τις διαφορές ανάμεσα σε ποικίλα σύγχρονα είδη μουσικής κριτικά απέναντι στο είδος μουσικής του δικού τους γούστου.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Χρόνος-Χώρος, Επικοινωνία, Συνεργασία, Παράδοση, Επικοινωνία, Μεταβολή-Εξέλιξη.

Και εγένετο... το blues

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

14. «*Go Down Moses*», παραδοσιακό νέγρικο σπιρίτσουαλ

15. «*When the Saints Go Marching In*», Louis Armstrong

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Ο καθηγητής τραγουδάει το «*Go Down Moses*» (Ανθολόγιο σελ. 156) ή βάζει τους μαθητές να το ακούσουν από το CD player και συζητούν για το συμβολισμό στους στίχους του τραγουδιού (άσκηση 1).
- 5' Γίνεται σύντομη αναφορά στο δουλεμπόριο και τις συνθήκες ζωής των μαύρων στην Αμερική του 19ου αι., με αφορμή τις εικόνες και τις πληροφορίες που δίνονται στην αρχή του κεφαλαίου.
- 5' Διδασκαλία του τραγουδιού. Αναφέρονται τα χαρακτηριστικά του «*Go Down Moses*» (ερωταπαντήσεις, σπιρίτσουαλ).
- 5' Ο καθηγητής παίζει μια ακολουθία δωδεκάμετρη λ.χ. στην κιθάρα, όπως σημειώνεται στο παράδειγμα δωδεκάμετρης μπλουζ ακολουθίας παρακάτω, σε ρυθμό 4/4.
- 5' Οι μαθητές προετοιμάζονται για την άσκηση 2. Χωρίζονται σε ομάδες και επιλέγουν το θέμα του μπλουζ που θα συνθέσουν.
- 5' Γράφουν τους στίχους για μια στροφή που να χωράει σε 12 μέτρα των 4/4 (π.χ.: Σήμερα θα πάω σχολείο-break, και δεν έχω και βιβλίο-break, σήμερα θα πάω σχολείο-break, και δεν έχω και βιβλίο-break, πάλι αδιάβαστος θ' ακούσω-break, και δεν έφερες βιβλίο).

Break: επαναλαμβάνεται μόνο η μουσική από το τραγούδι, χωρίς τα λόγια.

10' Ο καθηγητής παίζει τη δωδεκάμετρη ακολουθία¹, συνοδεύοντας τις δημιουργίες των μαθητών και αυτοί απαγγέλλουν τα μπλουζ που έχουν φτιάξει.

5' Τραγουδούν όλοι το «*When The Saints Go Marching In*» της άσκησης 4, συνοδεύοντας με αντικρονισμό με παλαμάκια [Σχήμα Β].

Σχήμα Β

Η άσκηση 3 δίνεται για το σπίτι, όπου οι μαθητές συμπληρώνουν τον πίνακα απαντώντας σε ό,τι αφορά το αγαπημένο τους τραγούδι.

Παράδειγμα 12μετρης blues ακολουθίας (πεντάγραμμα)

1. Η πιο κοινή μορφή των blues είναι τα 12μετρα blues. Ο όρος «12μετρο» αναφέρεται στον αριθμό των χτύπων ή των μέτρων. Συνήθως η μουσική blues παίζεται με μέτρο 4/4.

Ένα 12μετρο blues διαιρείται σε τρία μέρη των 4 μέτρων.

Οι συγχορδίες που χρησιμοποιούνται είναι η τονική (που συμβολίζεται I), η υποδεσπόζουσα (IV) και η δεσπόζουσα (V). Η I συγχορδία κυριαρχεί στα 4 πρώτα μέτρα, η IV συγχορδία εμφανίζεται στα επόμενα 4 και η V παίζεται στα 4 τελευταία μέτρα.

Μέτρο	1	2	3	4
Συγχορδία	I	IV	I	I
Μέτρο	5	6	7	8
Συγχορδία	IV	IV	I	I
Μέτρο	9	10	11	12
Συγχορδία	V	IV	I	V

Οι στίχοι ενός δωδεκάμετρου blues τραγουδιού συχνά ακολουθούν τη φόρμα A A B.

Το A αναφέρεται στον πρώτο και δεύτερο τετράμετρο στίχο, και το B είναι ο τρίτος. Ο πρώτος και ο δεύτερος στίχος επαναλαμβάνονται και ο τρίτος είναι απάντηση—συχνά με έναν ελιγμό στη φωνή.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται παρατηρώντας:

- ☛ το βαθμό συμμετοχής των μαθητών στο τραγούδι,
- ☛ την ικανότητα και τη συνεργασία των ομάδων στη δημιουργία ενός μπλουζ τραγουδιού,
- ☛ την ικανότητα των μαθητών να παίζουν ένα ρυθμικό σχήμα, τραγουδώντας ταυτόχρονα και
- ☛ την ευχέρεια των μαθητών να συγκρίνουν τη μουσική μπλουζ με την αγαπημένη τους μουσική, επισημαίνοντας τα στοιχεία που απαρτίζουν το κάθε είδος.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Μπορούν να χρησιμοποιηθούν επιπλέον για ακρόαση:

- ☛ αποσπάσματα από τους *Blues Wire*, που είναι ελληνικό συγκρότημα μπλουζ,
- ☛ ο «*Απόκληρος*» του Β. Γερμανού που είναι γραμμένος σε δωδεκάμετρο, ή
- ☛ το «*Oh! Happy day*» με τη Mahalia Jackson.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

4. Παρατίθενται μεταφρασμένοι οι στίχοι του τραγουδιού για διευκόλυνση του εκπαιδευτικού:

«Όταν οι άγιοι παρελαύνουν, θέλω να είμαι κι εγώ μαζί τους,
 όταν ο ήλιος αρνείται να βγει (αρχίζει να λάμπει)... ,
 όταν το φεγγάρι γίνεται κόκκινο από το αίμα... ,
 όταν η τρομπέτα ηχεί το κάλεσμα...».

All That Jazz!

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Μελωδικά όργανα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ16. «*Minnie the Moocher*», Cab Calloway17. «*Mood Indigo*», Duke Ellington18. «*So What*», Miles Davis19. «*Γαλάζια Ραψωδία*», George Gershwin

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Γίνεται ακρόαση του «*Minnie the Moocher*» του Cab Calloway και σύντομη αναφορά στα χαρακτηριστικά της μουσικής τζαζ, όπως περιγράφονται στο Βιβλίο Μαθητή.
- 5' Αναφορά στο στυλ «*Dixieland*» και τον Duke Ellington. Ακρόαση του «*Mood Indigo*» και απάντηση στις ερωτήσεις της άσκησης 1.

Απόσπασμα της παρτιτούρας του «*Mood Indigo*»**Mood Indigo**

Duke Ellington

Slowly

p

- 10' Αναφορά στο Λούις Άρμστρογγκ και το ρυθμό σουίνγκ. Ακρόαση του «*Minnie the Moocher*» της άσκησης 2. Ρυθμική συνοδεία του τραγουδιού.
- 5' Οι μαθητές ακούν το απόσπασμα από το «*So What*» του Miles Davis και συζητούν για το στυλ «*Cool*» και τα χαρακτηριστικά που μπορούν να εντοπίσουν στο απόσπασμα (π.χ. αυτοσχεδιασμός, σύνθετες μελωδίες, απουσία τονικότητας).
- 5' Αναφορά στην επίδραση της τζαζ σε άλλα είδη μουσικής και ακρόαση της «*Γαλάζιας Ραψωδίας*». Απάντηση της ερωτήσεις της άσκησης 3.
- 10' Διδασκαλία του «*Take Five*» από την παρτιτούρα του Ανθολογίου (σελ. 171) και κλείσιμο με τη φράση του Miles Davis στο τέλος του Βιβλίου Μαθητή.

Απόσπασμα της παρτιτούρας της Γαλάζιας Ραψωδίας

Rhapsody in Blue

George Gershwin

Molto Moderato

The musical score is presented in three systems. The first system shows the beginning of the piece in 4/4 time, marked 'Molto Moderato'. The piano part starts with a sustained chord in the left hand and a melodic line in the right hand. The violin part enters with a trill and a series of sixteenth notes. The second system continues the piano accompaniment with chords and moving lines, and the violin part with trills and a crescendo. The third system shows further development of the piano accompaniment and the violin part with trills. The score includes various musical notations such as trills, slurs, and dynamic markings like 'p' and 'cresc'.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Οι μαθητές αξιολογούνται:

- ☛ με βάση τις απαντήσεις που δίνουν στις ασκήσεις ακρόασης,
- ☛ ανάλογα με το βαθμό συμμετοχής τους στις ασκήσεις μουσικής εκτέλεσης,
- ☛ παρατηρώντας την ικανότητά τους να διακρίνουν τις διαφορές στα διάφορα είδη τζαζ και
- ☛ παρατηρώντας τη δημιουργικότητά τους στην άσκηση αυτοσχεδιασμού.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Για να δείχθει η ιδιαιτερότητα της αρμονικής υφής της τζαζ, μπορεί να χρησιμοποιηθεί το «*Summertime*» του G. Gershwin (Ανθολόγιο σελ. 166) και να δοθεί έμφαση στο άκουσμα των αλλοιωμένων συγχορδιών.
- ☛ Συγκριτική ακρόαση μπορεί να γίνει στο «*Summertime*» στην εκτέλεση του Miles Davis και αυτή της Janis Joplin με τον Jimmie Hendrix.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. Α., Γ., Γ.

Ο συνθέτης θέλει να δείξει μια μελαγχολική διάθεση.

3. Κλαρινέτο, ορχήστρα, τρομπέτα, πιάνο.

Πέτρα που κυλάει δε χορταριάζει

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

2 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Μελωδικά όργανα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

20. «*Rock Around the Clock*», Bill Haley
21. «*Jailhouse Rock*», Elvis Presley
22. «*Smoke on the water*», Deep Purple
23. «*Soul man*», Sam & Dave
24. «*Take Five*», Dave Brubeck
25. «*Riders on the Storm*», The Doors

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ**1η ώρα**

- 5' Οι μαθητές με αφορμή τις εικόνες στο Βιβλίο Μαθητή συζητούν για τα είδη μουσικής του 20^{ου} αι., επισημαίνοντας κάποια στοιχεία για όσους τραγουδιστές αναγνωρίζουν.
- 10' Αφού ακούσουν το τραγούδι «*Rock Around the Clock*» και το τραγουδήσουν, προσπαθούν να το εκτελέσουν συνοδεύοντας με στράκες, και απαντούν την ερώτηση της άσκησης.
- 5' Άσκηση 2 (πχ. παραδείγματα 21-25). Οι μαθητές διακρίνουν τα διαφορετικά στυλ ανάλογα με τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει ως τώρα και κρίνοντας εμπειρικά τις διαφορές στα συγκεκριμένα είδη. Ο καθηγητής μπορεί να επιλέξει και άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα.
- 5' Ακρόαση του «*Riders on the Storm*» των Doors και επισήμανση των χαρακτηριστικών της μουσικής ροκ. Οι μαθητές παίζουν ή τραγουδούν την κύρια μελωδία και συμπληρώνουν τις νότες, ώστε να δημιουργηθεί ο Δώριος Ρε τρόπος.
- 10' Με τη δεδομένη μελωδία και τις συγχορδίες του τραγουδιού οι μαθητές προσπαθούν να αναπαραγάγουν το τραγούδι, σε ομαδική εκτέλεση και με ελευθερία στη χρήση των ηχητικών εφέ.
- 5' Γίνεται προετοιμασία για τη 2^η διδακτική ώρα και δίνονται οι οδηγίες για την παρουσίαση των εργασιών. Οι μαθητές χωρίζονται σε 4 ομάδες και η καθεμιά αναλαμβάνει να παρουσιάσει και ένα διαφορετικό είδος μουσικής, τραγουδιστή ή συγκρότημα. Η διάρκεια της κάθε παρουσίασης δε θα πρέπει να ξεπερνά τα 10'.

2η ώρα

- 5' Γίνεται μια σύντομη εισαγωγή από τον καθηγητή και ορίζεται η σειρά της παρουσίασης της κάθε ομάδας.
- 10' Παρουσίαση 1^{ης} ομάδας.
- 10' Παρουσίαση 2^{ης} ομάδας.
- 10' Παρουσίαση 3^{ης} ομάδας.
- 10' Παρουσίαση 4^{ης} ομάδας.

Στο τέλος της κάθε παρουσίασης είναι καλό να γίνεται σύντομη συζήτηση, για να δίνονται διευκρινιστικές απαντήσεις στους υπόλοιπους μαθητές και σύντομη αξιολόγηση της παρουσίασης της κάθε ομάδας από την υπόλοιπη τάξη.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Οι μαθητές αξιολογούνται:

- ☛ μέσα από τις απαντήσεις που δίνουν,
- ☛ μέσω της παρατήρησης του βαθμού συμμετοχής τους στις ασκήσεις εκτέλεσης και
- ☛ από τη συμμετοχή τους στην ομαδική εργασία.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. IV-Φα Μείζονα, V-Σολ Μείζονα
2. Ροκ εν Ρολ (Ηχ. Παράδειγμα αρ. 21)-1,
Σόουλ (23)-3,
Ροκ (25)-5, Τζαζ(24)-4,
Χαρντ Ροκ (22.)-2

Το φαινόμενο Beatles

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

2 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Μελωδικά όργανα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

26. «She Loves You», The Beatles
27. «Eleanor Rigby», The Beatles
28. «Across the Universe», The Beatles
29. «Give Peace a Chance», John Lennon
30. «Let it Be», The Beatles

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1η ώρα

- 10^ο Οι μαθητές ακούν το «*She Loves You*», παρατηρούν τις φωτογραφίες του συγκροτήματος από το Βιβλίο Μαθητή και αναφέρονται σε στοιχεία που γνωρίζουν για τους Beatles.
- 5^ο Ακούν το «*Eleanor Rigby*» και συμπληρώνουν την άσκηση 1.
- 10^ο Με αφορμή τον πίνακα της τελευταίας σελίδας του Βιβλίου Μαθητή ακούν το «*Across the Universe*» και διαβάζουν τους στίχους σε μετάφραση. Γίνεται μια σύντομη συζήτηση για το περιεχόμενο των στίχων.
- 5^ο Προετοιμασία των ομάδων (πέντε ομάδες το πολύ) για την άσκηση 2, ακούγοντας για άλλη μια φορά το τραγούδι.
- 10^ο Οι ομάδες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της άσκησης 2 και γίνεται αξιολόγηση από την τάξη.

2η ώρα

- 5^ο Οι μαθητές ακούν το «*Give Peace a Chance*» του John Lennon. Σε δεύτερη ακρόαση τραγουδούν το ρεφραίν (μια οκτάβα κάτω από την παρτιτούρα).
- 10^ο Χωρίζονται σε ομάδες των τεσσάρων και δουλεύουν πάνω στο πρώτο σκέλος της άσκησης 3. Προσπαθούν να βάλουν δικά τους λόγια στην πρώτη στροφή του τραγουδιού και χρησιμοποιούν το ίδιο το ρεφραίν του τραγουδιού ή αν θέλουν, μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα κοινά δημιουργημένο από την τάξη ρεφραίν.
- 10^ο Οι ομάδες παρουσιάζουν τη δουλειά τους. Μια ομάδα μαθητών συνοδεύει με όργανα το τραγούδι (στις στροφές χρησιμοποιούν μόνο τη συγχορδία Ντο Μείζονα) παίζοντας μερικοί τη μελωδία, κάποιιο άλλοι τη συνοδεία και μια ομάδα χτυπάει το ρυθμικό σχήμα.
- 5^ο Γίνεται μια συζήτηση για το περιεχόμενο των στίχων και δίνονται απαντήσεις στα άλλα σκέλη της άσκησης 3.
Καλό είναι να αναφερθεί ο καθηγητής γενικά στις διάφορες εκφράσεις του φιλειρηνικού κινήματος τον 20^ο αι, στα «*παιδιά των λουλουδιών*» και το κίνημα των «*Χίπις*» που εμφανίζεται την εποχή που διαλύεται το συγκρότημα των Beatles. Αναφέρονται κάποια στοιχεία για την πορεία των μελών του συγκροτήματος μετά τη διάλυσή του.
- 10^ο Οι μαθητές ακούν το «*Let it Be*» και παρατηρούν, μέσω των τραγουδιών που διδάχθηκαν, το βαθμό διαφοροποίησης του στυλ των τραγουδιών από το 1960 μέχρι το 1970 (δομή της μουσικής, περιεχόμενο στίχων, ηχοχρώματα).

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- ☛ της ικανότητας των μαθητών να εντοπίσουν την αρμονική δομή σε ένα τραγούδι,
- ☛ της ικανότητας των μαθητών να δραματοποιήσουν ένα τραγούδι,
- ☛ της ικανότητας των μαθητών να φτιάξουν δικούς τους στίχους με δοσμένο θέμα και τραγούδι και
- ☛ αυτοαξιολόγηση μέσα από τη φόρμα αξιολόγησης ομάδας.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Μπορεί να προβληθεί στους μαθητές κάποια από τις ταινίες των Beatles.
- ☛ Μπορεί να δημιουργηθεί το προφίλ του συγκροτήματος σε κολλάζ από εικόνες που θα βρουν οι μαθητές μέσα από έρευνα στο διαδίκτυο.
- ☛ Μπορεί να διδαχθεί το «*Imagine*» του John Lennon από το Ανθολόγιο σελ. 173 και να γίνει συζήτηση για τις εκφράσεις του πολιτικού τραγουδιού κατά τον 20ό αι.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Nτο+

Μι-

1. Ah, look at all the lonely people!

Nτο+

Eleanor Rigby picks up the rice in the church where a wedding has been

Μι-

Lives in a dream

Nτο+

Waits in the window, wearing the face that she keeps in a jar by the door

Μι-

Who is it for?

Nτο+

Μι-

All the lonely people, where do they all come from?

Nτο+

Μι-

All the lonely people, where do they all belong?

3. «*Which side are you on?*» Natalie Merchant,
 «*Blowing in the Wind*» Bob Dylan,
 «*Clandestino*», Manu Chao,
 «*Sunday, Bloody Sunday*» U2 κ.ά.

– Γαλλικός Μάης του '68, Φεστιβάλ Woodstock το 1969, κίνημα των χίπις κ.ά.

Η ιστορία ενός τοίχου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Μελωδικά όργανα

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

31. «*Another Brick In The Wall, Part 2*», Pink Floyd

32. «*Money*», Pink Floyd

33. «*High Hopes*», Pink Floyd

34. 35. 36. «*Another Brick In The Wall, Part 1, Part 2, Part 3*», Pink Floyd

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Ο καθηγητής βάζει στο CD player το «*Another Brick In The Wall, Part 2*» και κάνει μια σύντομη εισαγωγή για το συγκρότημα.
- 5' Οι μαθητές ακούν τα «*Money*» και «*High Hopes*» και συγκρίνουν την εξέλιξη του συγκροτήματος μέσα από χαρακτηριστικά δείγματα της δουλειάς του.
- 10' Άσκηση 1. Σημειώνουν στο πεντάγραμμο τις νότες από την παρτιτούρα που τους έχει δοθεί, αλλάζουν τις αξίες και προσπαθούν να τραγουδήσουν τη δημιουργία τους.
- 5' Ακούν τα τρία μέρη του «*Another Brick In The Wall*» και κάνουν σύγκριση της διαφορετικής χρήσης της ίδιας βασικής μελωδίας. Επισημαίνουν διαφορές στο χόρωμα, τη μελωδία και την ενορχήστρωση.
- 10' Άσκηση 2. Σε ομάδες των πέντε οι μαθητές βρίσκουν τους δικούς τους στίχους που ταιριάζουν με τη μελωδία του τραγουδιού και παρουσιάζουν τα αποτελέσματα στην υπόλοιπη τάξη.
- 5' Συμπληρώνεται από τους μαθητές η ανακεφαλαιωτική σελίδα «τι έμαθα...».

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- ☛ της ικανότητας των μαθητών να δημιουργήσουν μελωδία με δοσμένες νότες και δικές τους αξίες
- ☛ της ικανότητας να δημιουργήσουν δικούς τους στίχους με δοσμένο θέμα σε δοσμένο τραγούδι.

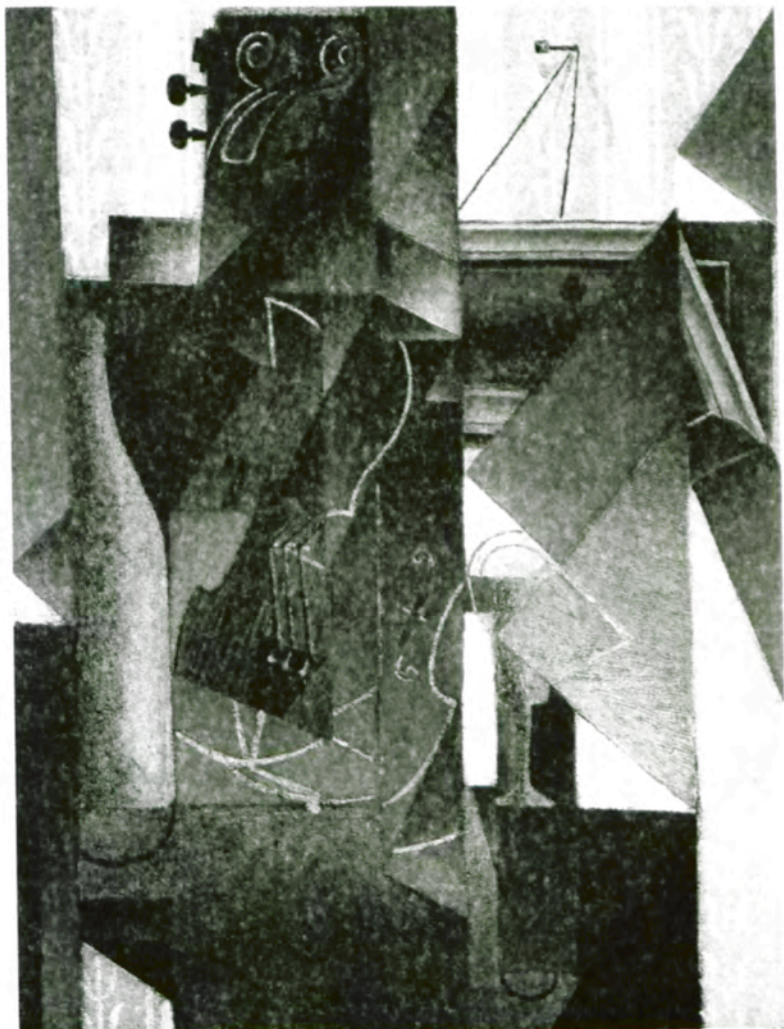
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Ανατίθεται στους μαθητές η δημιουργία ενός βίντεο κλιπ, με τη βοήθεια του καθηγητή της Πληροφορικής, με δοσμένη μουσική το «*Another Brick In The Wall, Part 2*» και θέμα κάποιο από αυτά που αναφέρονται στην άσκηση 2.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ (ΤΙ ΕΜΑΘΑ...)

1. I-Ντο, IV-Φα, V-Σολ
2. Σπιρίτσουαλ-Θρησκευτικό τραγούδι,
Τραγούδια της δουλειάς-Ερωταπαντήσεις,
Ντίξιλαντ-Μεγάλες ορχήστρες,
Σουίνγκ-Μελωδικό και ρυθμικό τμήμα,
Φρη τζαζ-Αυτοσχεδιασμός.
3. 1. Σόουλ-2.Ροκ εν ρολ-3.Ντίσκο-4.Χιπ-χοπ-5.Εναλλακτικό ροκ
4. Α. Μπητλς,
Β. The Wall,
Γ. Ραπ,
Δ. Τρανς
5. 1. Ροκ εν Ρολ, 2. Ραπ. 3. Σόουλ

Ελληνικές μουσικές ιστορίες

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - Φωνητική εκτέλεση τρίφωνης συγχορδίας - Πολυρρυθμικό συνοδευτικό σχήματος - Μελωδία με συνοδεία ισοκρατήματος - Ρεμπέτικο τραγούδι
ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> - Τρίφωνη συγχορδία - Σύνθεση στίχων σε δοσμένη μουσική
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - Αναγνώριση και διάκριση στοιχείων της μουσικής - Διάκριση διαφόρων ειδών ελληνικής τζαζ μουσικής - Κατανόηση της δομής μιας τρίφωνης συγχορδίας - Συγκριτική ακρόαση ρεμπέτικων και παραδοσιακών τραγουδιών
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν την ιστορία του ελληνικού τραγουδιού από τις αρχές του 20ού αι. μέχρι σήμερα. - Να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με τις έννοιες της συγχορδίας και της αρμονίας. - Να διακρίνουν διαφορετικά είδη μουσικής μέσα από παραδείγματα ακρόασης. 	<ul style="list-style-type: none"> - Θα μπορούν να διακρίνουν τα διάφορα είδη ελληνικού τραγουδιού από τις αρχές του 20ού αι. μέχρι σήμερα. - Θα δοκιμάσουν να αναπαράγουν τρίφωνες συγχορδίες. - Θα γνωρίσουν την ιστορία του ρεμπέτικου τραγουδιού. - Θα χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει από προηγούμενες ενότητες ώστε να γνωρίσουν κάποια είδη ελληνικής μουσικής.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Ήχος, Συνεργασία, Εξέλιξη, Μονάδα-Σύνολο, Πολιτισμός, Σύνθεση.

Η ελληνική μουσική του σήμερα και του χτες

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Μελωδικό πολυφωνικό όργανο (π.χ. κιθάρα, αρμόνιο, ακορντεόν, πιάνο, μπουζούκι, κ.ά.)

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 10' Με αφορμή το κολλάζ της τελευταίας σελίδας του κεφαλαίου γίνεται συζήτηση γύρω από τους διάφορους συνθέτες που αναφέρονται σ' αυτό. Ο καθηγητής μπορεί να ρωτήσει αν γνωρίζουν κάποιο τραγούδι των συγκεκριμένων συνθετών. Γίνεται μια σύντομη αναφορά στα είδη τραγουδιού που αναφέρονται στο Βιβλίο Μαθητή.
- 5' Με το Βιβλίο Μαθητή ανοιχτό, κάνουν την αντιστοιχία στον πίνακα της άσκησης 1. Αν ο καθηγητής κρίνει ότι δεν υπάρχει αρκετός χρόνος, δίνει την άσκηση για το σπίτι.
- 5' Ο καθηγητής παίζει σε ένα μελωδικό όργανο (πιάνο, αρμόνιο, ξυλόφωνο, κιθάρα κ.ά.), το τραγούδι «*Οδός Αριστοτέλους*». Στόχος της άσκησης 2 είναι οι μαθητές να εντοπίσουν τις συγχορδίες που εμφανίζονται στο τραγούδι, τα σημεία στα οποία γίνονται αλλαγές συγχορδίων και γενικά να γίνει μια εισαγωγή στην έννοια συγχορδία.
- 5' Συμπλήρωση των φθογοσχημάτων για τη δημιουργία των συγχορδίων Λα και Μι. Ο καθηγητής μπορεί να δώσει ένα παράδειγμα σχηματίζοντας συγχορδία με βάση νότα Ρε στον πίνακα.
- 5' Διδασκαλία του τραγουδιού «*Τερατάκια τσέπης*». Ο καθηγητής με το μελωδικό όργανο συνοδεύει τους μαθητές στο τραγούδι παίζοντας τις συγχορδίες.
- 5' Οι μαθητές συμπληρώνουν τον πίνακα της άσκησης 3 και σχηματίζουν τις συγχορδίες που ζητά η άσκηση.
- 5' Ο καθηγητής διδάσκει τις συγχορδίες Λα ελάσσονα και Ντο μείζονα και οι μαθητές αφού τις τραγουδήσουν, επισημαίνουν τη διαφορά στο άκουσμά τους.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται:

- ☛ μέσα από τις γραπτές απαντήσεις των ασκήσεων,
- ☛ παρατηρώντας την προσπάθεια των μαθητών να κατανοήσουν την έννοια «συγχορδία»,
- ☛ από το βαθμό κατανόησης από τους μαθητές των διαφόρων ειδών του ελληνικού τραγουδιού.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ο καθηγητής μπορεί να παίξει ή να τραγουδήσει ενδεικτικά αποσπάσματα από ελληνικά τραγούδια διάφορων εποχών (χρησιμοποιώντας τις παρτιτούρες που περιέχονται στο Ανθολόγιο ή άλλες) και μαζί με τους μαθητές να κατατάξει χρονολογικά τα τραγούδια, σύμφωνα με τους χρονολογικούς πίνακες που υπάρχουν στο Βιβλίο Μαθητή.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. Ρεμπέτικο-Δεκαετία του '20,
Πολιτικό-Δεκαετία του '70,
Έντεχνο-Δεκαετία του '60,
Αντιπολεμικό-Δεκαετία του '40.
2. Α) Λα-, Ρε-, Μι+.
3. Μείζονες: Μι+ Ντο+, Σολ+, Φα+.
Ελάσσονες: Λα-, Ρε-.

Β)

Το άκουσμά τους είναι διαφορετικό (ΝΑΙ).

Ρεμπέτικο και λαϊκό τραγούδι

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

2 Ώρες

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

Μελωδικό όργανο

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Αυτοσχέδια μουσικά όργανα (όπως περιγράφονται στο Τετράδιο Εργασιών)
Ποτηράκια, κομπολόι με ποτηράκια και κουτάλια (μεταλλικά ή ξύλινα).

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

37. «Καροτσέρης», Εστουδιαντίνα Νέας Ιωνίας
38. «Καροτσέρη τράβα», Απ. Χατζηχρήστος
39. «Πολλές φορές (πού θα πας)», Μ. Χιώτης

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1η ώρα

- 5' Με αφορμή τα αποφθέγματα στην αρχή του κάθε κεφαλαίου και τις εικόνες στο Βιβλίο Μαθητή, γίνεται συζήτηση γύρω από τα γενικά χαρακτηριστικά του ρεμπέτικου.
- 10' Διδασκαλία του τραγουδιού «*Καροτσέρης*» (Ανθολόγιο σελ. 53). Με αφορμή το τραγούδι αναδεικνύονται οι ρίζες του ρεμπέτικου.
- 10' Διδασκαλία του τραγουδιού «*Ήσουνα, τι ήσουνα*» της άσκησης 1. Οι μαθητές αρχικά τραγουδούν το τραγούδι. Στη συνέχεια, συνοδεύουν ρυθμικά με το ρυθμικό σχήμα που συνοδεύει το ζεϊμπέκικο και δοκιμάζουν να τραγουδήσουν χωρισμένοι σε δύο ομάδες το ισοκράτημα και τη μελωδία ταυτόχρονα.
- 10' Σε ομάδες των τεσσάρων ή πέντε μαθητών, δημιουργούν τους δικούς τους στίχους και όλοι μαζί τραγουδούν το τραγούδι, με την κάθε ομάδα, διαδοχικά να τραγουδάει το δικό της δίστιχο.
- 5' Δίνεται η άσκηση 2 και η άσκηση 3 για το σπίτι και ο καθηγητής ζητά να φέρουν από το σπίτι τα όργανα που θα χρειαστούν για την Άσκηση 4.

2η ώρα

- 10' Οι μαθητές παρουσιάζουν τις απαντήσεις τους στις ασκήσεις 2 και 3. Οι απαντήσεις των υπό-ερωτημάτων δίνονται προφορικά. Στην άσκηση 3 γίνεται σύγκριση των τραγουδιών αυτών με τα ρεμπέτικα. Επισημαίνουν τα κοινά χαρακτηριστικά που εντόπισαν: τη θεματολογία, τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται, το ρυθμό, τους χορούς που σχετίζονται με αυτά, κ.ά.
- 10' Γίνεται αναφορά των διαφόρων περιόδων του ρεμπέτικου με βάση το Βιβλίο Μαθητή και δίνονται κάποια στοιχεία για τα μουσικά όργανα, βλέποντας τις εικόνες. Οι μαθητές με τα «μουσικά όργανα» που έφεραν από το σπίτι δοκιμάζουν να παράγουν ήχο, έτσι όπως περιγράφεται στην αντίστοιχη παράγραφο του Βιβλίου Μαθητή.
- 10' Διδάσκεται το «*Καροτσέρη τράβα*» του Απ. Χατζηκρήστου (Ανθολόγιο σελ. 71), οι μαθητές ακούν τα ηχητικά παραδείγματα 37 και 38 και δίνονται οι απαντήσεις στην άσκηση 4. Οι μαθητές συνοδεύουν ρυθμικά το τραγούδι τους με τα όργανα που ζητά η άσκηση.
- 5' Ακρόαση του «*Πολλές φορές (πού θα πας)*», του Μ. Χιώτη.
- 5' Οι μαθητές δοκιμάζουν και εκτελούν το ρυθμικό σχήμα της άσκησης 5 χρησιμοποιώντας αντί για μουσικά όργανα τα αντικείμενα που ζητά η άσκηση.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται:

- ☛ μέσα από τις γραπτές απαντήσεις των ασκήσεων,
- ☛ από το βαθμό συμμετοχής των μαθητών στις ασκήσεις αυτοσχεδιασμού στίχων και απόδοσης των τραγουδιών,
- ☛ παρατηρώντας την ικανότητα των μαθητών μέσα από τις απαντήσεις που δίνουν να συγκρίνουν το ρεμπέτικο με το λαϊκό τραγούδι και τη βυζαντινή μουσική, καθώς επίσης και με τα σημερινά τραγούδια που είναι γραμμένα σε αυτό το ύφος.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Ο καθηγητής μπορεί να παρουσιάσει στους μαθητές ηχογραφημένα παραδείγματα ρεμπέτικου τραγουδιού από διάφορες εποχές και να γίνει η παρουσίαση του κεφαλαίου σε συνδυασμό με τις εικόνες του Βιβλίου Μαθητή.
- ☛ Εφόσον υπάρχουν μαθητές που παίζουν μπουζούκι, τουμπελέκι και άλλα όργανα, μπορεί να συσταθεί μια «ρεμπέτικη κομπανία» που θα παίξει ρεμπέτικα τραγούδια στην τάξη και θα παρουσιαστεί με αυτόν τον τρόπο το κεφάλαιο. Για το σκοπό αυτό τα τραγούδια που θέλει ο καθηγητής να ακουστούν θα πρέπει να δοθούν σε παρτιτούρες αρκετό καιρό νωρίτερα για να προλάβουν οι μαθητές να τα ετοιμάσουν.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. π.χ. Ήθελα να πάω εκδρομή αντί σχολείο, μα παρηγοριέμαι έξω απ' το κυλικείο.
2. Οι κύριες νότες γράφονται στο παρακάτω πεντάγραμμο.

ΝΑΙ υπάρχουν κοινά στοιχεία.

3. Ενδεικτικά:
 - «Το Μπαρμπουνάκι», Β. Γερμανός,
 - «Η Αράχνη», Στ. Κραουνάκης,
 - «Μ' αεροπλάνα και βαπόρια», Δ. Σαββόπουλος,
 - «Στην αγορά του Αλ Χαλίλι», Ν. Ζουδιάρης,
 - «Είδα τα μάτια σου κλαμένα», Ν. Πορτοκάλου,
 - «Σιγά μην κλάψω», Γ. Αγγελάκας.
4. Το μέτρο είναι 4/4 στο πρώτο και 2/4 στο δεύτερο. Πρόκειται για δίσημους ρυθμούς.

Στο πρώτο τραγούδι παρατηρούνται πηδήματα στην κίνηση της μελωδίας, ενώ στο δεύτερο η μελωδία είναι κυρίως βηματική.

Οι στίχοι στο πρώτο τραγούδι μιλούν για την Κωνσταντινούπολη και αναφέρονται σε διάλογο με τον «Καροτσέρη», ενώ στο δεύτερο μιλούν για διάφορα μέρη της Αθήνας, όπου μπορούσε κανείς να διασκεδάσει.

Είναι φανερό η επίδραση του πρώτου τραγουδιού στο δεύτερο.

Όλα αυτά τα στοιχεία της μουσικής «ταξιδεύουν» στο χρόνο και εμποτίζουν τα νέα ρεύματα της εκάστοτε εποχής.

Ελληνική Τζαζ

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

CD player

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

40. «Σε μαγικά νησιά», Γ. Μουζάκης
41. «Sunday Morning Coffee», Ν. Καπνλίδης & Jazz Utopia
42. «Φέρτε μου ένα μαντολίνο», από την ορχήστρα του Γερ. Λαβράνου
43. «Αν σ' αρνηθώ αγάπη μου», Μ. Πλέσσας
44. «Πικροδάφνη», Mode Plagal

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

10' Γίνεται μια υπενθύμιση από τον καθηγητή της μουσικής τζαζ που έχουν διδαχθεί οι μαθητές, και με αφορμή τις εικόνες του Βιβλίου Μαθητή, συζητούν για τη τζαζ μουσική στην Ελλάδα.

Αναφέρουν τραγούδια που τυχόν γνωρίζουν και αναφέρουν στοιχεία από το κεφάλαιο για τη τζαζ μουσική που πιθανά συναντώνται στην ελληνική τζαζ (π.χ. Swing, Latin, Big Bands κ.ά.).

Οι μαθητές ακούν τα τρία ηχητικά παραδείγματα της άσκησης 1 (αρ. 40,41 και 42) και κάνουν την αντιστοιχία στον πίνακα.

10' Διδασκαλία του τραγουδιού «*Βίρα τις άγκυρες*». Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες και η μία παίζει το ρυθμικό σχήμα, ενώ η άλλη τραγουδάει. Απάντηση στην ερώτηση της άσκησης 2.

10' Ακρόαση και διδασκαλία του τραγουδιού «*Αν σ' αρνηθώ αγάπη μου*». Οι μαθητές συνοδεύουν ρυθμικά με στράκες το τραγούδι τους.

5' Ακρόαση της «Πικροδάφνης» και απάντηση στις ερωτήσεις της άσκησης 4.

5' Οι μαθητές συμπληρώνουν την ανακεφαλαιωτική σελίδα «τι έμαθα...»

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται:

- ☛ παρατηρώντας το βαθμό συμμετοχής των μαθητών στο τραγούδι και την ικανότητα να συνοδεύσουν ρυθμικά το τραγούδι τους,
- ☛ από τις ασκήσεις ακρόασης, όπου καλούνται να διακρίνουν διαφορετικά είδη μουσικής από διαφορετικές εποχές.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

☛ Οι μαθητές μπορούν να ετοιμάσουν ένα αφιέρωμα στον Μ. Πλέσσα συλλέγοντας πληροφορίες για τις τζαζ συνθέσεις του.

☛ Θα μπορούσαν επίσης να ακούσουν τα CD του *Συλλόγου Φίλων Τζαζ και Δημιουργικής Μουσικής*, π.χ. του 2005, ή 2006 ή 2007, να επιλέξουν κομμάτια που τους άρεσαν, να μιλήσουν για τα χαρακτηριστικά τους κ.ά.

Πολλά από τα κομμάτια αυτά αντανακλούν την πρόοδο της τζαζ και στην Ελλάδα, φτάνοντας μέχρι το σημείο παραγωγής free και avant-garde τζαζ.

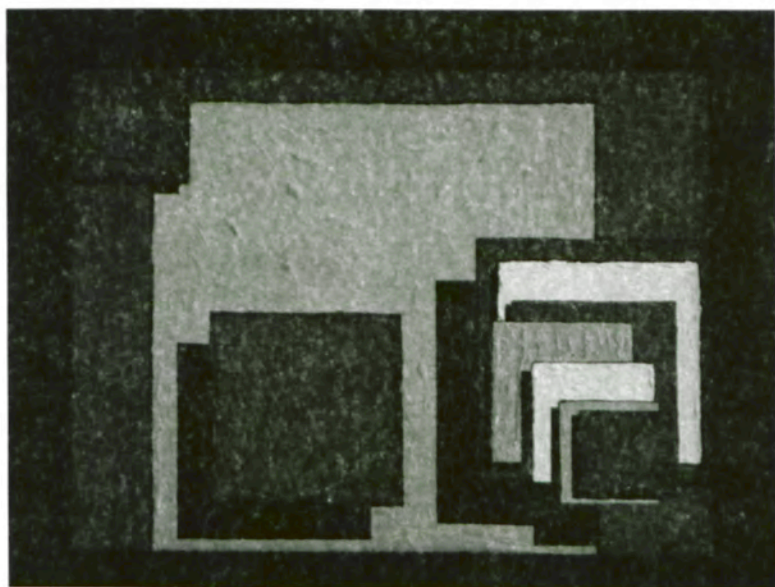
ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. 1^ο- Κατοχή, 2^ο-σήμερα, 3^ο-Δεκαετία του '60.
2. «Άνοιξε ναύτη τα πανιά, να ξεφύγω απ' αυτό το ντουιιά», «βάλε πλώρη μακριά απ' το έρημο το φτωχοχώρι».
4. α) 4/4, β) Σαξόφωνο, γ) Ναι.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ (ΤΙ ΕΜΑΘΑ...)

1. Μείζονες: Ντο, Σολ, Σιβ, Λα, Φα. Ελάσσονες: Ρε, Μι, Λα.
2. Όμορφη μελαχρινή-Ερωτικά, Καπετάν Ανδρέας Ζέππος-Συγκεκριμένα πρόσωπα, Κάποια μάνα αναστενάζει-Μάνα, Όμορφη Θεσσαλονίκη-Διάφορες πόλεις, Στης Αλβανίας τα βουνά-Πόλεμος.
3. ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ:
 1. Ρεμπέτης, 2. Ζίλια, 3. Νέο, 4. Έντεχνο, 5. Τετράς.
- ΚΑΘΕΤΑ
 1. Ελαφρό, 2. Τσιτσάνης.

Στις γειτονιές του ελληνικού τραγουδιού

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΝΕΣ ΤΟΥ Α. Π. Σ.	
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - Εκτέλεση δίφωνου τραγουδιού - Αυτοσχεδιασμός σε συνδυασμό με δοσμένη γνωστή μελωδία και ρυθμό - Εκτέλεση μέρους σύνθεσης - Εκτέλεση σύντομου σόλο
ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> - Σύνθεση στίχων σε δοσμένο ρυθμικό σχήμα αποτελούμενο από μικτά και σύνθετα μέτρα - Χρήση κατάλληλης σημειογραφίας για δημιουργία ρυθμικού σχήματος - Σύνθεση στίχου σε δοσμένη μελωδία - Μελωδικός αυτοσχεδιασμός - Ηχογράφηση και αξιολόγηση δημιουργικής δραστηριότητας
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> - Διάκριση πνοχρωμάτων μέσω ακρόασης - Διάκριση μικτών και σύνθετων μέτρων - Ανάλυση μορφής ερώτηση-απάντηση - Σύγκριση έργων μουσικής - Κατανόηση μουσικής παρτιτούρας, μέσω ακρόασης
ΣΤΟΧΟΙ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> - Να γνωρίσουν σημαντικούς συνθέτες του ελληνικού τραγουδιού. - Να γνωρίσουν κάποια έργα μελοποιημένης ποίησης. - Να μελετήσουν σε κάποιο βαθμό τη μορφολογική και αρμονική δομή των ελληνικών τραγουδιών. 	<ul style="list-style-type: none"> - Θα γνωρίσουν σημαντικούς συνθέτες του ελληνικού τραγουδιού και κάποια έργα μελοποιημένης ποίησης. - Θα δοκιμάσουν να τραγουδήσουν δίφωνα. - Θα δοκιμάσουν ένα σύντομο οργανικό αυτοσχεδιασμό. - Θα πειραματιστούν πάνω σε γνωστά ελληνικά τραγούδια.
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	Χρόνος-Χώρος, Επικοινωνία, Πολιτισμός, Συνεργασία, Παράδοση, Μεταβολή-Εξέλιξη, Ομοιότητα-Διαφορά, Σύστημα, Ήχος.

Οδός Μάνου Χατζιδάκι

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Cd player

Μελωδικό πολυφωνικό όργανο (π.χ. κιθάρα, αρμόνιο, ακορντεόν, πιάνο, μπουζούκι, κ.ά.)

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Μελωδικά όργανα (μεταλλόφωνα, ξυλόφωνα, φλογέρες, κ.ά.)

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

45. «Έλα πάρε μου τη λύπη», Μ. Χατζιδάκις

46. «Τσάμικος», Μ. Χατζιδάκις

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5^ο Ο καθηγητής τραγουδά το ρεφραίν του τραγουδιού της άσκησης 1 (μέτρα: 13-16 της παρτιτούρας που υπάρχει στο Τετράδιο Εργασιών) και ζητά από τους μαθητές να αναγνωρίσουν το συνθέτη. Οι μαθητές διαβάζουν τις πληροφορίες που δίνονται στο πλαίσιο, δίπλα στο εξώφυλλο του δίσκου από το συγκεκριμένο έργο στο Βιβλίο Μαθητή. Ο καθηγητής διδάσκει το τραγούδι της άσκησης 1. Εφόσον υπάρχει χρόνος, το διδάσκει και δίφωνο.
- 10^ο Με αφορμή τις εικόνες από το Βιβλίο Μαθητή γίνεται αναφορά στο Μ. Χατζιδάκι και το έργο του. Δίνεται βάρος κυρίως στα αποσπάσματα, στα οποία παρατίθενται λόγια του συνθέτη και στις λεζάντες, όπου αναφέρονται σημαντικά έργα του και λιγότερο στο βιογραφικό του.
- 10^ο Οι μαθητές ακούν το «Έλα πάρε μου τη λύπη». Γίνεται διδασκαλία του τραγουδιού. Στην αρχή διδάσκεται η εισαγωγή και στη συνέχεια ο καθηγητής την εκτελεί με κάποιο μελωδικό όργανο, ενώ οι μαθητές τραγουδούν με «μ μ μ...».
- 5^ο Οι μαθητές τραγουδούν το «Έλα πάρε μου τη λύπη» και απαντούν στις ερωτήσεις της άσκησης.
- 5^ο Ακρόαση «Τσάμικου» και απάντηση στις ερωτήσεις της άσκησης 3.
- 5^ο Ο καθηγητής τραγουδά ή παίζει σε κάποιο μελωδικό όργανο χωριστά τις μελωδίες της άσκησης 4. Πρώτα τη μελωδία με μέτρο 6/8, μετά αυτή με 5/8 και τέλος αυτή με 12/8 για να διακρίνουν οι μαθητές τη διαφορά στο άκουσμα των διαφορετικών μέτρων.
- 5^ο Δίνεται η απάντηση της άσκησης 4.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται:

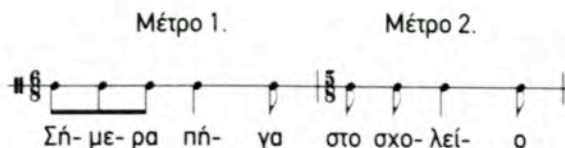
- ☛ παρατηρώντας τη συμμετοχή των μαθητών στις δημιουργικές δραστηριότητες της διδασκαλικής ώρας,
- ☛ από τις απαντήσεις που δίνονται στην Άσκηση 3.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Μπορούν να χρησιμοποιηθούν ηχογραφημένα παραδείγματα αντί για εκτέλεση στην τάξη.
- ☛ Θα μπορούσε επίσης, να ακουστεί απόσπασμα κάποιου τραγουδιού από τα «Reflections», όπως έχει ηχογραφηθεί από τους *Raining Pleasure* και από την Α. Καγιαλόγλου (στο δίσκο «Αντικατοπτρισμοί») και να γίνει σύγκριση των δύο εκτελέσεων.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

2. α. Λα-, Ρε-, Φα+, Σολ+, Ντο+, Μι+.
 β. Ι - Λα-,
 ΙV - Ρε-,
 V - Μι+.
3. Β. Κοντραμπάσο,
 Α. 3/4
4. Για παράδειγμα:

Αξιον εστί το φως

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Cd player

Μελωδικό πολυφωνικό όργανο (π.χ. κιθάρα, αρμόνιο, ακορντεόν, πιάνο, μπουζούκι, κ.ά.)

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Μελωδικά όργανα (μεταλλόφωνα, ξυλόφωνα, φλογέρες, κ.ά.)

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

47. «Το γελαστό παιδί» (μπουζούκι), μουσική από την ταινία «Ζ», Μ. Θεοδωράκης

48. «Το γελαστό παιδί» (finale), μουσική από την ταινία «Ζ», Μ. Θεοδωράκης

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Με αφορμή το κείμενο του Μ. Θεοδωράκη στην αρχή του κεφαλαίου, γίνεται συζήτηση για το συνθέτη.
- 5' Γίνεται διδασκαλία του «Κυκλάμινο».
- 10' Δίνονται οι απαντήσεις στην άσκηση 4 του προηγούμενου κεφαλαίου, και μελετώντας το «Κυκλάμινο», δίνονται οι απαντήσεις της άσκησης 1. Οι μαθητές τραγουδούν τα δύο αποσπάσματα (του Χατζιδάκι και του Θεοδωράκη).
- 5' Ακρόαση των παραδειγμάτων της άσκησης 2 και απάντηση στις ερωτήσεις.
- 5' Γίνεται σύντομη αναφορά στο «Άξιον Εστί» με βάση τις πληροφορίες που δίνονται στο Βιβλίο Μαθητή και απαντώνται οι ερωτήσεις της άσκησης 3.
- 5' Άσκηση 4. Ο καθηγητής τραγουδά το απόσπασμα και οι μαθητές γράφουν ένα ρυθμικό σχήμα στη γραμμή της άσκησης. Ο κάθε μαθητής δίνει το Τετράδιο Εργασιών στον διπλανό του και αυτός προσπαθεί να παίξει τη δημιουργία του συμμαθητή του.
- 5' Όλη η τάξη τραγουδά το απόσπασμα και ο καθένας συνοδεύει με το ρυθμικό σχήμα που δημιούργησε. Δίνεται το δεύτερο υποερώτημα της άσκησης 4 για προετοιμασία στο σπίτι.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται:

- ☛ από τις γραπτές απαντήσεις που δίνονται στις ασκήσεις,
- ☛ παρατηρώντας το βαθμό συμμετοχής των μαθητών στις δημιουργικές δραστηριότητες,
- ☛ κρίνοντας την ικανότητα των μαθητών να δημιουργήσουν ένα δικό τους ρυθμικό σχήμα και να αναπαράγουν το σχήμα που δημιούργησε ο συμμαθητής τους.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☛ Μπορεί να προβληθεί η ταινία «Ζ» και να γίνει συζήτηση γύρω από τη μουσική επένδυση της ταινίας (σχετικές γνώσεις έχουν αποκτηθεί από την ενότητα «Μουσική και Κινηματογράφος»).
- ☛ Για τα παραδείγματα στις ασκήσεις του Τετραδίου Εργασιών, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και οι ηχογραφημένες εκτελέσεις.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. α) Στο Κυκλάμινο
β) Τα «Λιανοτράγουδα».
γ) Στο «Κυκλάμινο»
2. α) Στη δεύτερη,
β) Βιολί,
γ) στην πρώτη,
δ) η δεύτερη
3. Μέτρο 1 και 5,
Ε: Ανοδική και καθοδική,
Α: καθοδική.
4. Ενδεικτικά μπορεί να χρησιμοποιηθεί το ρυθμικό σχήμα του πρώτου μέτρου.

Η «επιστροφή στις ρίζες» του Γ. Μαρκόπουλου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Cd player

Μελωδικό πολυφωνικό όργανο (π.χ. κιθάρα, αρμόνιο, ακορντεόν, πιάνο, μπουζούκι, κ.ά.)

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Μελωδικά όργανα (μεταλλόφωνα, ξυλόφωνα, φλογέρες, κ.ά.)

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

49. «Ποιος πληρώνει το βαρκάρη», Γ. Μαρκόπουλος

50. «Χάραμα», «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», Γ. Μαρκόπουλος

51. «Χάραμα», «Καντάτα Ελευθερίας», Χρ. Λεοντής

52. «Χίλια Μύρια Κύματα», «Ιθαγένεια», Γ. Μαρκόπουλος

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Ο καθηγητής παίζει σε μελωδικό όργανο ή τραγουδά τις «δημιουργίες» των μαθητών της προηγούμενης διδακτικής ώρας (κατά την οποία έχουν δημιουργήσει μουσική με δοσμένες νότες και κείμενο) και αναφέρει κάποια στοιχεία για την «ελληνικότητα» στη μουσική του Μ. Θεοδωράκη, οδηγώντας έτσι τη συζήτηση στο Γ. Μαρκόπουλο.

- 5^ο Γίνεται ακρόαση της μουσικής «*Ποιος πληρώνει το βαρκάρη*» και μια σύντομη συζήτηση γύρω από το συνθέτη, με αφορμή τις εικόνες που υπάρχουν στο συγκεκριμένο κεφάλαιο του Βιβλίου Μαθητή.
- 10^ο Οι μαθητές ακούν το «*Χάραμα*» από τους «*Ελεύθερους Πολιορκημένους*». Αναφέρουν αυτά που γνωρίζουν για το ποίημα του Δ. Σολωμού από όσα έχουν διδαχθεί στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και διαβάζουν το κείμενο του Γ. Μαρκόπουλου, που αφορά το έργο αυτό, από το Τετράδιο Εργασιών.
- 5^ο Γίνεται διδασκαλία του τραγουδιού. Οι μαθητές δοκιμάζουν να το τραγουδήσουν με τον τρόπο που εκτελείται στην ηχογράφηση (αφήγηση και χορωδία).
- 5^ο Ακούγεται το «*Χάραμα*» από την «*Καντάτα Ελευθερίας*» του Χρ. Λεοντή και γίνεται η σύγκριση των δύο συνθέσεων για να απαντηθεί η ερώτηση της άσκησης 1.
- 5^ο Διδασκαλία του «*Άκρα του τάφου σιωπή*», από την παρτιτούρα του Ανθολογίου (σελ. 102) και των ρυθμικών σχημάτων Α και Β. Γίνεται δοκιμή από τους μαθητές να εκτελέσουν μια φορά το τραγούδι με ρυθμική συνοδεία το Α και μια φορά με το Β ρυθμικό σχήμα.
- 5^ο Ο καθηγητής τραγουδά ή παίζει σε μελωδικό όργανο το πρώτο θέμα του τραγουδιού που δίνεται στην άσκηση 3 και διδάσκει με σολφέζ το απόσπασμα στους μαθητές.
- 5^ο Οι μαθητές ακούν το τραγούδι «*Χίλια μύρια κύματα*» και απαντούν στις ερωτήσεις της άσκησης 3.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται:

- ☒ διερευνώντας τις ικανότητες των μαθητών να συγκρίνουν έργα διαφορετικών συνθετών γραμμένα πάνω στο ίδιο ποίημα,
- ☒ διερευνώντας την ικανότητα των μαθητών στην ενεργητική κατευθυνόμενη ακρόαση,
- ☒ παρατηρώντας τη δεξιότητα των μαθητών στην ανάγνωση μουσικής και ρυθμικής παρτιτούρας.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- ☒ Θα μπορούσαν να ακουστούν παραδείγματα από τους δίσκους που αναφέρονται στο Βιβλίο Μαθητή.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. Και στα δύο τραγούδια ο ρυθμός είναι αργός, στη σύνθεση του Χρ. Λεοντή χρησιμοποιείται συμφωνική ορχήστρα, στη σύνθεση του Γ. Μαρκόπουλου υπάρχει αφήγηση, ενώ σε αυτή του Λεοντή όχι.
2. Το πρώτο ρυθμικό σχήμα δίνει ένα πιο δραματικό τόνο.
3. 1) Β, 2) σαντούρι, 3) Β.

Η... γειτονιά του Σταύρου Ξαρχάκου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Cd player

Μελωδικό πολυφωνικό όργανο (π.χ. κιθάρα, αρμόνιο, ακορντεόν, πιάνο, μπουζούκι, κ.ά.)

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Μελωδικά όργανα (μεταλλόφωνα, ξυλόφωνα, φλογέρες, κ.ά.)

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

53. «*Μάτια Βουρκωμένα*», Στ. Ξαρχάκος

54. «*Άπονη Ζωή*», Στ. Ξαρχάκος

55. «*Καίγομαι*», Στ. Ξαρχάκος

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Ο καθηγητής βάζει στο CD player να ακουστεί το «*Μάτια Βουρκωμένα*» και συζητά με τους μαθητές για το Στ. Ξαρχάκο, βλέποντας τις εικόνες του αντίστοιχου κεφαλαίου από το Βιβλίο Μαθητή.
- 5' Ακρόαση και διδασκαλία του «*Άπονη Ζωή*».
- 10' Οι μαθητές σε ομάδες δημιουργούν τους δικούς τους στίχους και παρουσιάζουν ανά ομάδα τις δημιουργίες τους.
- 5' Γίνεται σύντομη αναφορά στη μουσική της ταινίας «*Ρεμπέτικο*» από τις πληροφορίες που δίνονται κάτω από το εξώφυλλο του δίσκου, στο Βιβλίο Μαθητή.
- 5' Ακρόαση και διδασκαλία του «*Καίγομαι*», χωρίς ισοκράτημα αρχικά και με ισοκράτημα στη συνέχεια.
- 5' Δίνονται οδηγίες για την άσκηση αυτοσχεδιασμού. Οι νότες που δίνονται για τον αυτοσχεδιασμό είναι λίγες, για να υπάρχει ευχάριστο ηχητικό αποτέλεσμα. Πριν από τον πειρατισμό οι μαθητές, πρέπει να δοκιμάσουν να τραγουδήσουν ή να παίξουν σε μελωδικό όργανο τις τέσσερις αυτές νότες. Ο κάθε μαθητής παίζει στο μελωδικό όργανο τις νότες, με όποια σειρά θέλει και με όποια διάρκεια.
- 5' Ομαδική εργασία. Οι ομάδες παρουσιάζουν το αποτέλεσμα της δουλειάς τους στην υπόλοιπη τάξη εκτελώντας διαδοχικά τον αυτοσχεδιασμό τους και χρησιμοποιώντας για γέφυρα το ρεφραίν «*Καίγομαι*». Αξιολογούν την πορεία της ομαδικής εργασίας. Η ηχογράφηση μπορεί να παραληφθεί, αν ο καθηγητής κρίνει ότι δεν υπάρχει χρόνος.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται:

- ☛ διερευνώντας τις ικανότητες των μαθητών να χειρίζονται στοιχεία της μουσικής σε δημιουργικές εργασίες,
- ☛ ελέγχοντας την ικανότητα των μαθητών στον αυτοσχεδιασμό,
- ☛ διερευνώντας μέσω παρατήρησης τη δεξιότητα των μαθητών στην ανάγνωση μουσικής και ρυθμικής παρτιτούρας

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Η άσκηση 2 μπορεί να δοθεί για προετοιμασία στο σπίτι και να παρουσιαστεί σε επιπλέον διδακτική ώρα.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

1. Ενδεικτικά:

Αύριο το πρωί θα πάω στο σχολειό και πάλι δε θα ξέρω τίποτα

Ο δρόμος του Μάνου Λοιζου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Cd player

Μελωδικό πολυφωνικό όργανο (π.χ. κιθάρα, αρμόνιο, ακορντεόν, πιάνο, μπουζούκι, κ.ά.)

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Μελωδικά όργανα (μεταλλόφωνα, ξυλόφωνα, φλογέρες, κ.ά.)

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

56. «Σ' ακολουθώ», Μ. Λοιζος

57. «Ο Μέρμηγκας», Μ. Λοιζος

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 10' Ο καθηγητής βάζει στο CD player να ακουστεί το «Σ' ακολουθώ» και συζητά με τους μαθητές για το Μάνο Λοΐζο, βλέποντας τις εικόνες του αντίστοιχου κεφαλαίου από το Βιβλίο Μαθητή.
- 10' Διδασκαλία πρώτα της εισαγωγής και στη συνέχεια του τραγουδιού «Σ' ακολουθώ».
- 5' Δημιουργούνται δύο ομάδες και τραγουδούν εναλλάξ την εισαγωγή και το τραγούδι.
- 5' Γίνεται συζήτηση γύρω από τους συμβολισμούς στο κείμενο του «Μέρμηγκα», μετά από ακρόαση (Μέρμηγκας= ηγέτης, Μερμηγκάκια= λαός).
- 5' Διδασκαλία του τραγουδιού «Μέρμηγκας».
- 5' Διδασκαλία της εισαγωγής.
- 5' Οι μαθητές τραγουδούν το «Μέρμηγκα» με συνοδεία του καθηγητή.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται:

- ☛ μέσα από τη συμμετοχή των μαθητών στο τραγούδι,
- ☛ παρατηρώντας την ικανότητά τους να διαβάσουν τη μουσική.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Μπορούν να χρησιμοποιηθούν και άλλα τραγούδια του Μ. Λοΐζου για ακρόαση.

Για τη μικρή Ελλάδα του Δ. Σαββόπουλου

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Ώρα

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Cd player

Μελωδικό πολυφωνικό όργανο (π.χ. κιθάρα, αρμόνιο, ακορντεόν, πιάνο, μπουζούκι, κ.ά.)

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Μελωδικά όργανα (μεταλλόφωνα, ξυλόφωνα, φλογέρες, κ.ά.)

ΗΧΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ58. «*Εξοδος*», Δ. Σαββόπουλος59. «*Τι να τα κάνω τα τραγούδια σας*», Δ. Σαββόπουλος60. «*Ας κρατήσουν οι χοροί*», Δ. Σαββόπουλος

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 5' Ο καθηγητής ρωτά τους μαθητές αν γνωρίζουν το Δ. Σαββόπουλο και τους ζητά να αναφέρουν κάποιο από τα τραγούδια του. Οι μαθητές ακούν το απόσπασμα από την «*Εξοδο*».
- 5' Διδασκαλία του τραγουδιού της άσκησης 1 με τα λόγια από την «*Εξοδο*» και από το «*Κανονάκι*».
- 5' Διδασκαλία με σολφέζ της εισαγωγής του τραγουδιού «*Άγγελος εξάγγελος*» και απάντηση στην ερώτηση της άσκησης 2.
- 10' Γίνεται χωρισμός σε ομάδες και προετοιμάζεται η άσκηση 2. Ουσιαστικά πρόκειται για ομαδική εκτέλεση «κυκλικά». Η ρυθμική ομάδα παίζει σταθερά από την αρχή ως το τέλος, η ομάδα που παίζει την εισαγωγή, ακούγεται μετά από κάθε στροφή και οι υπόλοιπες ομάδες τραγουδούν από μία στροφή η καθεμιά.
- 10' Ακρόαση και διδασκαλία με σολφέζ της εισαγωγής του τραγουδιού «*Τι να τα κάνω τα τραγούδια σας*». Εκτέλεση από τους μαθητές συνοδεύοντας με παλαμάκια. Η ίδια διαδικασία γίνεται και για το τραγούδι «*Ας κρατήσουν οι χοροί*».
- 5' Συμπληρώνεται η ανακεφαλαιωτική σελίδα «τι έμαθα...».

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται:

- ☛ μέσα από τις δραστηριότητες ομαδικής εκτέλεσης τραγουδιού,
- ☛ παρατηρώντας τη δεξιότητα των μαθητών στην ανάγνωση παρτιτούρας.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Όλα τα προτεινόμενα τραγούδια θα μπορούσαν να παρουσιαστούν αρχικά και ως ηχητικά παραδείγματα.

ΛΥΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

2. Ερώτηση: 4 πρώτα μέτρα, Απάντηση: τέσσερα τελευταία.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ (ΤΙ ΕΜΑΘΑ...)

1. ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ: 1. Τσάμικος, 2. Σείριος, 3. Οδός
ΚΑΘΕΤΑ: 1. Ελύτης, 2. Μαέστρος, 3. Επιστροφή, 4. Μάνος
2. Α) Σ, Β) Λ, Γ) Λ.
3. Α) 3, Β) Χρ. Λεοντής, Γ) Ποτέ την Κυριακή, Δ) Νόμπελ Ειρήνης.
4. 1-5, 2-6, 3-7.
5. Δ. Σαββόπουλος-1, Στ. Ξαρχάκος-2, Γ. Μαρκόπουλος-3.

Φόρμα αξιολόγησης ομαδικής μουσικής δημιουργίας

Αξιολόγηση ομαδικής μουσικής δημιουργίας			
		Βαθμός Καθηγητή	Βαθμολόγηση ομάδας
Ομάδα	Η επιλογή της μουσικής έγινε από όλους		
	Η ομάδα συνεργάστηκε		
	Η ομάδα ήταν δημιουργική		
Παρουσίαση	Υπήρχε συγχρονισμός		
	Τα αποτελέσματα ήταν καλά		
ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ		ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ ΟΜΑΔΑΣ	
Εξήγηση βαθμολογίας αξιολόγησης		Αξιολόγηση συνόλου αθροίσματος	
0: Καθόλου		10-12 Αρχάριος	
2: Λίγο		13-16 Μέσο επίπεδο	
4: Πολύ		17-20 Προχωρημένος	

Φόρμα αξιολόγησης σύμφωνα με το Α. Π. Σ.

A/A	Όνοματεπώνυμο	Δημ.	Αυτ.	Ακρ.	Ανάγν.	Συμμ.	Καταν.	Γεν. Εικ.
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								
16								
17								
18								
19								
20								
21								
22								
23								
24								
25								
26								
27								

Δημ.: Δημιουργικότητα

Αυτ.: Ικανότητα στον Αυτοσχεδιασμό

Ακρ.: Ενεργητική Ακρόαση

Ανάγν.: Ικανότητα ανάγνωσης παρτιτούρας

Συμμ.: Συμμετοχή στις δραστηριότητες

Καταν.: Προσπάθεια κατανόησης

Γεν. Εικ.: Γενική Εικόνα

Βαθμολογία:

1- χρειάζεται προσπάθεια

2- μέτρια

3- άριστα

Κατάλογος ηχητικών παραδειγμάτων

Το ταξίδι της μουσικής στον 20ό αι.

Μουσικοί πειραματισμοί και ανατροπές

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
1	Γυμνοπαίδιες No1., Lent et douloureux	Eric Satie/D. Varsano & Ph. Entremont	Essential Classics, SONY	3:36
2	Τα μάγια της Άνοιξης, Ιεροτελεστία της Άνοιξης	I. Stravinsky	Η Μεγάλη Μουσική, Βήμα προς Βήμα, Deutsche Grammophon, 439 433-2	3:09
3	Koyaanisqatsi	Philip Glass	Nonesuch 79506-2	2:00

Η μουσική πρωτοπορία στην Ελλάδα του 20ού αι.

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
4	Ο χορός του Ζαλόγγου από τους 36 Ελληνικούς Χορούς	Νίκος Σκαλκώτας/ Γ. Χατζηνίκος	Νίκος Σκαλκώτας, Μια ανανέωση στην προσέγγιση της μουσικής σκέψης και ερμηνείας, εκδ. Νεφέλη, ISBN 960-211-823-7	2:15
5	Anaktoria	I. Ξενάκης, Κ. Kriikku	The virtuoso Clarinet, Finlandia, B000009K9S	1:45

Εικόνα και Ήχος

Εικαστικά και μουσική... μουσική και εικαστικά

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
6	Συμφωνία αρ. 6, 1 ^ο μέρος, Allegro ma non troppo	L. V. Beethoven	Interphone Classic Germany, SR CLA 10040	3:10
7	Κατακόμβες, από τις Εικόνες από μια έκθεση	M. Mussorgsky	Interphone Classic Germany, SR CLA 10040	2:03
8	Πρελούδιο στο απόγευμα ενός Φαύνου	C. Debussy	Η Μεγάλη μουσική, Βήμα προς Βήμα, Deutsche Grammophon, 439 407-2	2:05

Μουσική και κινηματογράφος

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
9	Βαλς της Αμελί (version orchestre)	Y. Tiersen	Victoires Productions/Labels- Virgin France 724381022924	2:00
10	Ο καλός, ο κακός και ο άσχημος (Main title)	E. Morricone	Capitol	2:42
11	Μάμπο, Συμφωνικοί χοροί από το West Side Story	L. Bernstein	Η Μεγάλη μουσική, Βήμα προς Βήμα, Deutsche Grammophon, 439 425-2	2:26
12	Αγάπη που 'γινες	M. Χατζιδάκης	Πάω να πω στο σύννεφο, Η Σαβίνα Γιαννάτου σε τραγούδια του Μ. Χατζιδάκι, Lyra	3:00
13	Ζεϊμπέκικο της Ευδοκίας	Μάνος Λοΐζος	Ο Μ. Λοΐζος στον ελληνικό κινηματογράφο, MINOS-EMI	2:10

Από το γκόσπελ στο ροκ

Και εγένετο... το blues

a/a	Τίτλος	Συνθέτης/Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
14	Go Down Moses	Golden Gate Quartet	Swing Low Sweet Chariot, Gospel Masters	3:04
15	When The Saints Go Marching In	Louis Armstrong	Sacem, 8001	2:40

All That Jazz!

a/a	Τίτλος	Συνθέτης/Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
16	Minnie the Moocher	Cab Calloway	CD Jazz & Τζαζ, τ. 167	1:58
17	Mood Indigo	Duke Ellington	The complete Louis Armstrong-Duke Ellington sessions, EMI	3:00
18	So What	Miles Davis	Kind Of Blue, SONY	2:49
19	Γαλάζια Ραψωδία	George Gershwin	Η Μεγάλη μουσική, Βήμα προς Βήμα, Deutsche Grammophon, 439 425-2	2:12

Πέτρα που κυλάει δε χορταριάζει

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
20	Rock Around the Clock	Bill Haley & the Comets	MCA Records	2:09
21	Jailhouse Rock	Elvis Presley	RCA Victor Europe	2:36
22	Smoke on the Water	Deep Purple	The Rifle Collection, EMI Premium, 7243 4 83641 2 8	1:42
23	Soul Man	Sam & Dave	Dance classics V.1, Arcade, 01 315161	2:00
24	Take Five	Dave Brubeck	Warner music France, 9548-34538-2	2:29
25	Riders on the Storm	The Doors	The best of Doors, Limited Edition, Warner Music, 00192	2:54

Το φαινόμενο Beatles

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
26	She Loves You	The Beatles	The Beatles Beat, ODEON, 1C 072-04363	2:21
27	Eleanor Rigby	The Beatles	Revolver, EMI 1C072-04 097	2:08
28	Across the Universe	The Beatles	Let it be, EMI 14C06204433	3:40
29	Give Peace a Chance	J. Lennon	Shaved Fish, EMI 1C 072-05987	2:08
30	Let it Be	The Beatles	Let it be, EMI 14C06204433	4:02

Η ιστορία ενός τοίχου

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
31	Another Brick In The Wall, Part 2	Pink Floyd	The Wall, Harvest, 14C 166-63410/1	2:05
32	Money	Pink Floyd	Dark Side of the Moon, Harvest MFSL 1-017	2:10
33	High Hopes	Pink Floyd	The Division Bell, EMI CD EMD 1055	2:18
34	Another Brick In The Wall, Part 1	Pink Floyd	The Wall, Harvest, 14C 166-63410/1	2:00
35	Another Brick In The Wall, Part 2	Pink Floyd	The Wall, Harvest, 14C 166-63410/1	2:05
36	Another Brick In The Wall, Part 3	Pink Floyd	The Wall, Harvest, 14C 166-63410/1	1:17

Ελληνικές μουσικές ιστορίες

Ρεμπέτικο και λαϊκό τραγούδι

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
37	Καροτσέρης	Εστουδιαντίνα Νέας Ιωνίας	MINOS-EMI 7243 598046 20	3:01
38	Καροτσέρη τράβα	Απ. Χατζηκρήστος	Το Γραμμόφωνο της MINOS, MINOS MCD 446/447	2:56
39	Πολλές φορές (πού θα πας)	Μ. Χιώτης	Τα πορτραίτα της MINOS-EMI, 7243 4 80353 2 5	3:09

Ελληνική Τζαζ

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
40	Σε μαγικά νησιά	Γ. Μουζάκης	Καλησπέρα κύριε Έντισον, MINOS- EMI 7243 4 80278 2 5	1:38
41	Sunday Morning Coffee	N. Καπνλίδης & Jazz Utopia	EuroJazz 2007, Jazz & Τζαζ, τ. 170, 0072-2	1:10
42	Μαντολίνο (Μ. Χατζιδάκις)	Ορχήστρα Γερ. Λαβράνου	Greek Lounge, Jazz & Τζαζ, τ. 169, 0071-2	1:24
43	Αν σ' αρνηθώ αγάπη μου	Μ. Πλέσσας	Μίμης Πλέσσας, Πενήντα χρόνια δρόμος, LYRA 99194	1:36
44	Πικροδάφνη	Mode Plagal	Mode Plagal II, LYRA, ML 0668	2:26

Στις γειτονιές του ελληνικού τραγουδιού

Οδός Μάνου Χατζιδάκι

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
45	Έλα πάρε μου τη λύπη	Μ. Χατζιδάκις/ Ε. Τσαλιγοπούλου	10 Χρόνια Ακτή - Ίσως φταίνε τα τραγούδια, Sony, 1999	3:28
46	Τσάμικος	Μ. Χατζιδάκις	Η Λαϊκή Αγορά, EMI 14 C 045170208 2	3:01

Άξιον εστί το φως

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
47	Το γελαστό παιδί (μπουζούκι)	Μ. Θεοδωράκης	Ζ, Ο Μίκης Θεοδωράκης στον Κινηματογράφο	1:10
48	Το γελαστό παιδί (finale)	Μ. Θεοδωράκης	Ζ, Ο Μίκης Θεοδωράκης στον Κινηματογράφο	2:48

Η «επιστροφή στις ρίζες» του Γ. Μαρκόπουλου

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
49	Ποιος πληρώνει το βαρκάρη	Γ. Μαρκόπουλος	The best of Yannis Markopoulos, EMI, 14 C 045 709222	2:43
50	Χάραμα	Γ. Μαρκόπουλος	Ελεύθεροι Πολιορκημένοι, EMI, 7243 4 89294 2 6	2:25
51	Χάραμα	Χρ. Λεοντής	Καντάτα Ελευθερίας, Ρήγας, Σολωμός, Μακρυγιάννης, Βουλή των Ελλήνων	2:32
52	Χίλια Μύρια Κύματα	Γ. Μαρκόπουλος	Θίασος τραγουδιών, MINOS-EMI, 7243 8 23556 2 5	4:09

Η... γειτονιά του Σταύρου Ξαρχάκου

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
53	Μάτια βουρκωμένα	Στ. Ξαρχάκος	Τραγούδια με ιστορία, EMI PREMIUM 7243 4 98915 2 4	3:01
54	Άπονη Ζωή	Στ. Ξαρχάκος	Λευτέρης Παπαδόπουλος, 12 Μεγάλα τραγούδια, EMI PREMIUM, 7243 4 95940 2 9	3:03
55	Καίγομαι	Στ. Ξαρχάκος	SONY MUSIC	3:30

Ο δρόμος του Μάνου Λοΐζου

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
56	Σ' ακολουθώ	Μ. Λοΐζος	Μάνος Λοΐζος, 20 χρόνια μετά... Μελωδία Fm 99.2	3:28
57	Ο Μέρμηγκας	Μ. Λοΐζος/ Σωκράτης Μάλαμας	Μάνος Λοΐζος, 20 χρόνια μετά... Μελωδία Fm 99.2	2:31

Για τη μικρή Ελλάδα του Δ. Σαββόπουλου

α/α	Τίτλος	Συνθέτης/ Εκτελεστής	Πηγή	Διάρκεια
58	Έξοδος	Δ. Σαββόπουλος	(Αχαρνής) Ο Αριστοφάνης που γύρισε από τα θυμαράκια, LYRA 3304	1:00
59	Τι να τα κάνω τα τραγούδια σας	Δ. Σαββόπουλος	Ο Σαββόπουλος πριν το «Φορτηγό», LYRA, 99009	2:22
60	Ας κρατήσουν οι χοροί	Δ. Σαββόπουλος	Κάποτε στο Ολυμπιακό, 0005-2 DIFONO	2:50

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αμαραντίδης, Α. (1985). *Το τονικό μουσικό σύστημα – Η αντίστιξη και οι πρακτικές εφαρμογές της*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Ανδρούτσος, Π. (2007). *Σημειώσεις για το μάθημα Μουσική Παιδαγωγική ΙΙΙ*. Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστήμιο Μακεδονία.
- Ανδρούτσος, Π. (2007). Πραξιακή Φιλοσοφία και Εκπαιδευτική Πράξη. Μτφρ. Μαρία Ζαχαριάδου, *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 4, 20-34.
- Ανωγειανάκης, Φ. (1991). *Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Απαλί, Ζ. (1991). *Θόρυβοι*. Μτφρ. Ν. Ανδριτσάνου. Αθήνα: εκδ. Ράππα.
- Barthes, R. (1988). *Εικόνα- Μουσική- Κείμενο*. Μτφρ. Γ. Σπανός. Αθήνα: Πλέθρον.
- Γεωργιάδης, Ν. (1996). *Από το Βυζάντιο στο Μάρκο Βαμβακάρη*. Αθήνα: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ.
- Γκρίφιθς, Π. (1993). *Μοντέρνα Μουσική*. Μτφρ. Μ. Κώσιου. Αθήνα: Ι. Ζαχαρόπουλος & ΣΙΑ Ο.Ε.
- Διονυσίου, Ζ. (2007). Ο εκπαιδευτικός της μουσικής σε διαθεματικές δράσεις. Στο *Πρακτικά της ημερίδας «Η διαθεματικότητα στη μουσική εκπαίδευση»*. Συνδιοργάνωση: *Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση και Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας*, 24-6-2006. *Μουσική Εκπαίδευση*, 17, 27-45.
- Καλομοίρης, Μ. (1988). *Η Ζωή μου και η τέχνη μου - Απομνημονεύματα 1883-1908*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Καραγιώργης, Ε. (2004). *Το ελληνικό τραγούδι του 20ού αιώνα – Μια διδακτική προσέγγιση για το λύκειο*. Λευκωσία: Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων Μέσης Εκπαίδευσης, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου.
- Κάρολυι, Ο. (1983). *Εισαγωγή στη Μουσική*. Μτφρ. Τρ. Καλοκύρη. Αθήνα: Νεφέλη.
- Κυριακίδου-Νεοφύτου, Γ. (2005). *Μουσική... μαθαίνω, Ανοικτό σχέδιο μαθημάτων Μουσικής Αγωγής*. Λευκωσία: συγγραφέας.
- Κωνσταντινίδου, Μ. (1987). *Κοινωνιολογική Ιστορία του Ρεμπέτικου*. Αθήνα: Μπαρμπουνάκης.
- Λιάβας, Λ., Γαβριήλ, Δ., Βλαχογιάννη, Σ. κ.ά. (1999). Ελληνική μουσική από το φωνόγραφο στο MP3. *ROM*, 14: 35-52.
- Machlish, J. & Fогney, K. (1996). *Η απόλαυση της μουσικής – Εισαγωγή στην Ιστορία-Μορφολογία της Δυτικής Μουσικής*. Μτφρ. Δ. Πυργιώτης. Αθήνα: Fagotto.
- Ματσαγγούρας, Η. (2002) *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση. Εννοιοκεντρική Αναπλαισίωση και Σχέδια Εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ματσαγγούρας, Η. (1987). *Ομαδοκεντρική Διδασκαλία και Μάθηση: θεωρία και πράξη της διδασκαλίας κατά ομάδες*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Μίνγκους, Τ. (1981). *Χειρότερα κι από σκυλιά*. Αθήνα: Εξάντας.
- Μόσχος, Κ., Κανδυλάκη, Μ., Τόμπλερ, Μ. (2007). *Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων Α', Β', Γ' Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Ντέϊβις, Μ. & Τρουπ, Κ. (1991). *Μάιλς: Αυτοβιογραφία*. Μτφρ. Μ. Μασσάρου. Αθήνα: Σέλας.
- Όλιβερ, Π. (1995). *Η ιστορία του Blues*. Μτφρ. Γ. Ανδρέου. Αθήνα: Απόπειρα.
- Παπαδημητρίου, Σ. (1979). *Σκέψεις για τη σύγχρονη μουσική*. Θεσσαλονίκη: συγγραφέας.

- Παπαζαρής, Α. Χρ., Κωτσόγιαννη, Β. Ηρ. (2007). Υλικό Επιμορφωτών για τα «Ταχύρρυθμα Επιμορφωτικά προγράμματα των Εκπαιδευτικών υποχρεωτικής εκπαίδευσης στα ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ και τα νέα διδακτικά πακέτα Μουσικής». Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: Αθήνα.
- Παπαζαρής, Α. Χρ. (2007). Διαθεματικότητα και Μουσική Αγωγή. Στο *Πρακτικά της ημερίδας «Η διαθεματικότητα στη μουσική εκπαίδευση»*. Συνδιοργάνωση: *Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση και Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας*, 24-6-2006. *Μουσική Εκπαίδευση*, 17, 19-26.
- Παπαπαναγιώτου, Ξ. (2007). Η Μουσική του Σχολείου μπροστά στις Νέες Εκπαιδευτικές Προκλήσεις. Στο *Πρακτικά της ημερίδας «Η διαθεματικότητα στη μουσική εκπαίδευση»*. Συνδιοργάνωση: *Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση και Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας*, 24-6-2006. *Μουσική Εκπαίδευση*, 17, 13-18.
- Πετρόπουλος, Ηλ. (1990). *Ρεμπετολογία*. Αθήνα: Κέδρος.
- Σάλτσμαν, Ε. (1983). *Εισαγωγή στη μουσική του 20ού αιώνα*. Μτφρ. Γ. Ζερβός. Αθήνα: Νεφέλη.
- Σατί, Ε. (1990). *Εκτός Ήχου*. Μτφρ. Μ. Ευσταθιάδης. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Σχορέλης, Τ. (1978). *Ρεμπέτικη ανθολογία*. Β' τόμος. Αθήνα: Πλέθρον.
- Σχορέλης, Τ. (1977). *Ρεμπέτικη ανθολογία*. Α' τόμος. Αθήνα: Πλέθρον.
- ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Μουσικής*. ΦΕΚ 304/ 13-03-03 τεύχος Β', τόμος Β.
- ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2001). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών*. ΦΕΚ 1366/18-10-2001 Τεύχος 2^ο.
- Vulliamy, G. (1990). *Τζαζ & Μπλουζ*. Μτφρ. Μ. Καραγιαννοπούλου. Αθήνα: Index.
- Χαρωνίτης, Γ. (2005). Μίμης Πλέσσας – The Jazz Side. *Jazz & Τζαζ*, 148-149: 22-25.
- Χατζηδάκης, Κ. (1981). *John Lennon, Η Ζωή του, το Έργο του και Προεκτάσεις*. Αθήνα: Γ. Β. Βασδέκης.
- Χατζηδούλης, Κ. (n.d.). *Ρεμπέτικη ιστορία*. 1 Αθήνα: Νεφέλη.
- Χατζηνίκος Γ. (2006). *Νίκος Σκαλκώτας, Μια ανανέωση στην προσέγγιση της μουσικής σκέψης και ερμηνείας*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Χατζηπαναγής, Θ. (1986). *Της Ασιάτιδος Μούσης Ερασταί... Αθήνα: Στιγμή*.
- Χολστ, Γ. (1983). *Δρόμος για το Ρεμπέτικο*. Μτφρ. Ν. Σαββάτης. Αθήνα: Ντενιζ Χάρβεϋ & Σία.
- Χρυσασφίδης, Κ. (1994). *Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Η Εισαγωγή της μεθόδου Project στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.

Ειδικά Ένθετα-περιοδικά σε Εφημερίδες

- Αγγελικόπουλος, Β. (Επιμ.). «Μάνος Χατζιδάκις», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, 6-6-1999.
- Απέργης, Φ. «Όνειρα γλυκά, κύριε Χατζιδάκι...». Έκδοση: Εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, Ειδικό περιοδικό *Έψιλον*, (15-6-1997), 323: 10-16.
- Γιούργος, Κ. (Επιμ.). «Το ελαφρό ελληνικό τραγούδι – Από τον Πόλεμο ως το 1960», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, 23-10-2005.
- Γιούργος, Κ. (Επιμ.). «Το ελαφρό ελληνικό τραγούδι – Από τις απαρχές ως το 1940», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, 14-8-2005.

- Γιούργος, Κ. (Επιμ.). «Το εργατικό λαϊκό τραγούδι», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, 4-5-2003.
- Δοντάς, Ν. (Επιμ.). «Μουσική και εικαστικά», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, 27-2-2005.
- Δοντάς, Ν. (Επιμ.). «Μουσική και κινηματογράφος», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, 7-11-2004.
- Δοντάς, Ν. (Επιμ.). «Νίκος Σκαλκώτας (1904-1949)», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, 19-9-2004.
- Δοντάς, Ν. (Επιμ.). «Εθνικοί Συνθέτες», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, 23-3-2003.
- Μαγκλίνης, Η., Δαμάσκος, Δ. (Επιμ.). «Η Τζαζ στην Ελλάδα», Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, 23-1-2005.
- Μπαρμπίκας, Η. «Έμεινε ο ύμνος, χάθηκαν τα βαλς». Έκδοση: Εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, Ειδικό περιοδικό *Ήψιλον*, (18-11-1994), 180: 20-26.
- Μπαρμπίκας, Η. «Οι ρεμπέτες τραγουδούν τα Μπλουζ». Έκδοση: Εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, Ειδικό περιοδικό *Ήψιλον*, (18-11-1994), 180: 50-52.
- Παπαδημητρίου, Σ. «Λούις Άρμστρονγκ – Ο Mr. Jazz (1990-1971)». Έκδοση: Εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, Ειδικό περιοδικό *Ήψιλον Ιστορικά*, τ. 8, 17-11-2005.
- Σταύρακας, Β. (Επιμ.). «Άξιον Εστί» – Η ποίηση και η μουσική, Έκδοση: Εφημερίδα *Καθημερινή*, Ειδικό περιοδικό *Επτά Ημέρες*, 26-9-1993.
- Χαρτουλάρη, Μ. (Επιμ.). «Βασίλης Τσιτσάνης... Ρίξε μια γλυκιά πενιά», στο ειδικό ένθετο *Πρόσωπα – 21^{ος} αιώνας*, Έκδοση: Εφημερίδα *Τα Νέα*, τ. 101, 10-2-2001.

Εγκυκλοπαίδειες – Λεξικά

Kennedy, M. (1980). *The Concise Oxford Dictionary of music*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press.

Ένθετα σε CDs

Ταμπούρης, Π. (1995). Επιμ. Ειδικού ένθετου στα CD *The Greek folk instruments*, Vol. 4,9 F. M. Records S. A.

Πηγές από το διαδίκτυο

www.hypermusic.ca/jazz
www.historyjazz.com
www.britannica.com
www.pbs.org
www.Beatles.gr

www.MusicatSchool.co.uk
<http://www.history-of-rock.com/>
<http://www.rocking.gr/article160.php>
www.kalomiris.org
www.ellopos.gr/skalkotas.asp
www.iannis-xenakis.org
www.sinemascope.gr
www.filmtracks.com
www.filmsound.org
www.comixpedia.com
<http://www.plessas.org/>
http://tovima.dolnet.gr/print_article.php?e=B&f=12408&m=B06&aa=2
http://www.berkleeshares.com/songwriting__arranging/film_scoring_essentials
<http://www.teachernet.gov.uk/supportpack/subject.aspx?t=2&s=12>
<http://www.musicatschool.co.uk/schemeofwork.htm>
<http://www.artsalive.ca/en/mus/activitiesgames/>
<http://campus.udayton.edu/~music/faculty/magnuson/microcosms/index.html>
http://www.standards.dfes.gov.uk/schemes2/secondary_music/?view=get
<http://www.childrensmusicworkshop.com/links/links1.html>
<http://www.hadjidakis.gr/>

Πηγές Εικονιστικού Υλικού

Το εικονιστικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε στο διδακτικό πακέτο της Γ' Γυμνασίου, αντλήθηκε από το διαδίκτυο και από τις παρακάτω πηγές:

	Βιβλίο Μαθητή
Σελ. 61	Ανωγειανάκης, Φ. (1991). <i>Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα</i> , Αθήνα: Μέλισσα
Σελ. 62	Ανωγειανάκης, Φ. (1991). <i>Τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα</i> , Αθήνα: Μέλισσα.
Σελ. 62	Ταμπούρης, Π. (1995) Επιμ. Ειδικού ένθετου στο CD <i>The Greek folk instruments</i> , Vol. 4, F. M. Records S. A.
Σελ. 62	Ανωγειανάκης, Φ. (1991). <i>Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα</i> , Αθήνα: Μέλισσα

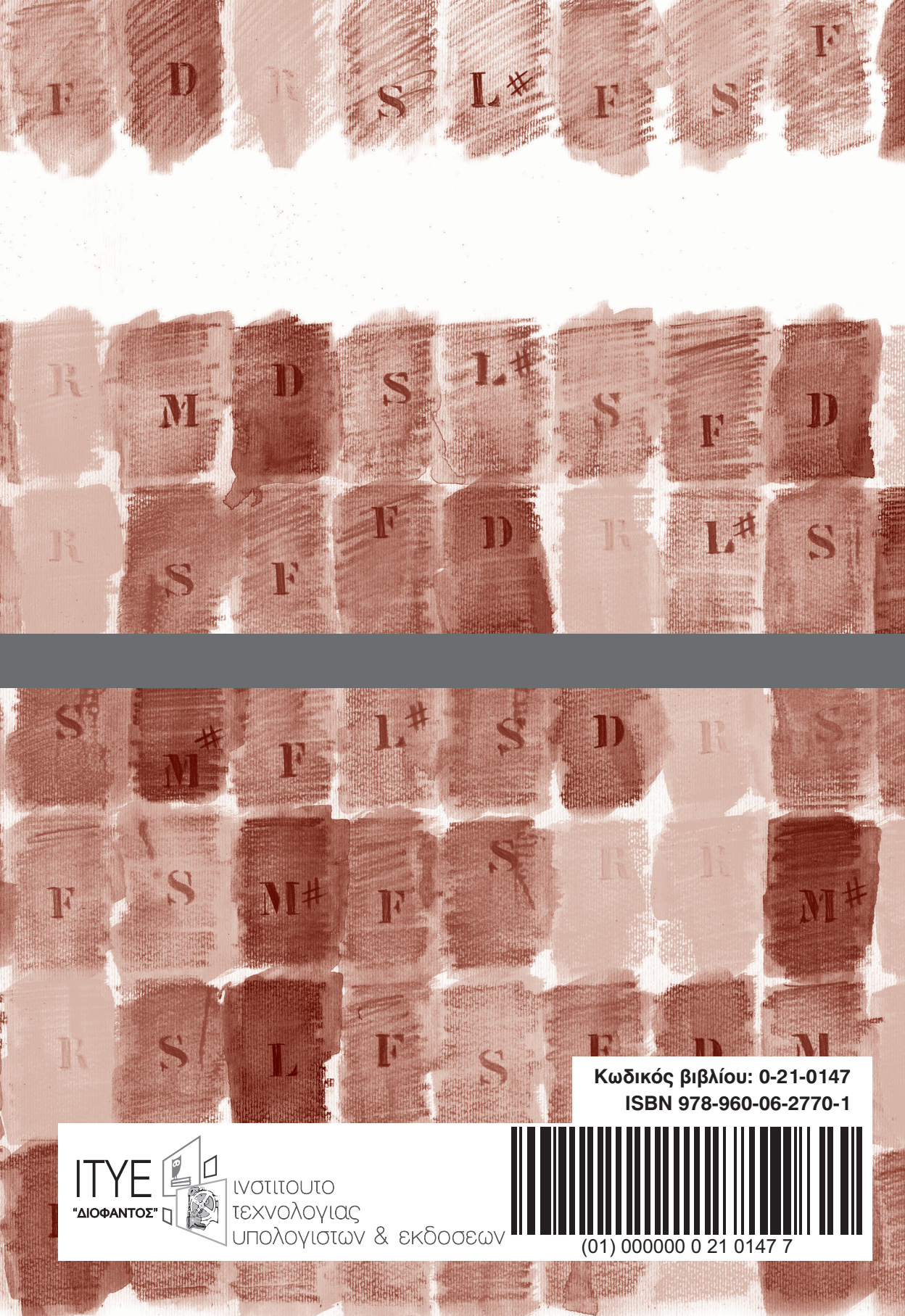
Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν προς απόδειξη αυτού βιβλιόσημο. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 108/1946).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

ΕΚΔΟΣΗ Α΄ 2010 – ΑΝΤΙΤΥΠΑ: 11.000

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Σ.Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε. – ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Γ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ & ΣΙΑ Ε.Ε.

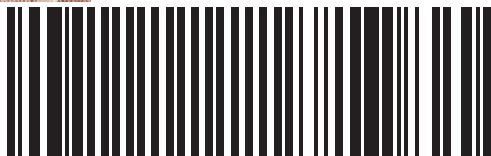
Κωδικός βιβλίου: 0-21-0147
ISBN 978-960-06-2770-1

ITYE

"ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ

(01) 000000 0 21 0147 7